

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Kotrynos Maščinskaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas: teisinio reguliavimo
pokyčių 2014 m. vertinimas**

Vadovas: lekt. dr. Lina Mikaloniene

Recenzentas: lekt. Eglė Lauraitytė

Vilnius 2016

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1. ĮSTATYMO PAKEITIMŲ, SUSIJUSIŲ SU BENDROVIŲ VALDYMO TOBULINIMU, VERTINIMAS.....	5
1.1. Lietuvos bendrovių valdymo samprata.....	5
1.1.1. Lietuvos bendrovių valdymo teisės sąvoka ir reguliavimas.....	5
1.1.2. Bendrovių valdymo organų struktūros samprata.....	9
1.1.3. Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo esminės problemos.....	12
1.2. Įstatymo leidėjo tikslai, siekiant tobulinti bendrovių valdymą.....	14
1.2.1. Bendrovių valdymo racionalizavimas.....	14
1.2.1.1. Bendrovės valdymo/priežiūros organo nariui skiriamo atlyginimo racionalizavimas.....	16
1.2.1.2. Siekis išvengti interesų konflikto.....	18
1.3. Įstatymo pakeičių, susijusių su bendrovių valdymo tobulinimu, vertinimas.....	21
1.3.1. Pakeitimų, susijusių su bendrovių valdymo racionalizavimu, vertinimas.....	21
1.3.2. Pakeitimų, susijusių su siekiu išvengti interesų konfliktu, vertinimas.....	24
2. ĮSTATYMO PAKEITIMŲ, SUSIJUSIŲ SU FINANSINĖS PAGALBOS TEIKIMU BENDROVĖS AKCIJOMS ĮSIGYTI, VERTINIMAS.....	27
2.1. Finansinės pagalbos teikimo bendrovės akcijoms įsigyti analizė.....	27
2.1.1. Finansinės pagalbos teikimo raida.....	27
2.1.2. Bendrovės finansinės pagalbos teikimo sąvoka.....	30
2.1.3. Finansinės pagalbos teikimas kitų šalių bendrovių jurisdikcijoje.....	32
2.2. Įstatymo leidėjo tikslai, įgyvendinant finansinės pagalbą.....	35
2.2.1. Dėl darbuotojų motyvacinės sistemos ir bendrovės veiklos efektyvumo.....	36
2.3. Finansinės pagalbos įgyvendinimo Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme, vertinimas.....	40
2.3.1. Finansinės pagalbos draudimo įtvirtinimas.....	40
2.3.2. Finansinės pagalbos teikimo draudimui taikomos išimties vertinimas.....	42
2.3.3. Dėl finansinės pagalbos teikimo bendrovės kapitalo sąskaita apribojimų.....	45
2.3.4. Atsakomybė už finansinės pagalbos teikimą.....	46
IŠVADOS.....	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	53
SANTRAUKA (lietuvių kalba).....	59
SUMMARY (užsienio kalba).....	60
PRIEDAI.....	61

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas ir naujumas. Šiame darbe nagrinėjami Lietuvos Respublikos 2014 m. akcinių bendrovių įstatymo pakeičiai, siekiant išanalizuoti tokių pakeičių sampratą bei esmę, taip pat identifikuoti įstatymo leidėjo tikslus bei įvertinti tokių įstatymo pakeitimus. Pažymėtina, kad dalis įstatymų pakeitimų įsigaliojo tik 2015 m. liepos 1 d., todėl šie pasikeitimai yra nauji. Nuo dalies iš šių pakeitimų įgyvendinimo nėra praėję nei metai, todėl jų taikymo problematika taip pat dar nėra matoma Lietuvos teismų praktikoje, ar analizuota moksliniuose darbuose.

Išskirtinis dėmesys šiame darbe bus skiriamas Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimams, susijusiems su bendrovių valdymo tobulinimu bei įstatymo pakeitimams, susijusiems su bendrovės finansinės pagalbos teikimu bendrovės akcijoms įsigyti. Išskiriami ir vertinami tik tie įstatymo pakeitimai, kurie visame darbo kontekste yra suvokiami, kaip esminiai ir labiausiai darantys įtaką Lietuvos bendrovių valdymo pasikeitimui. Įstatymo pakeitimai, susiję su Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo nuostatomis atskirai šiame darbe nebus apatariami, atsižvelgiant į tai, kad šių pakeitimų reguliavimas yra specialus, o šių pakeitimų vertinimas galėtų būti atskiro darbo objektas. Kiti šiame darbe neišskirti Lietuvos Respublikos 2014 metų įstatymo pakeičiai yra redakcinio pobūdžio, arba nereikalaujantys atskiro aptarimo ir įvertinimo, todėl taip pat nebus atskirai analizuojami.

Darbo originalumas. Darbo originalumą pagrindžia tai, kad iki šiol nėra teisės mokslininkų darbų nagrinėjama tema lietuvių kalba, kadangi šiame darbe yra analizuojami bei vertinami 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeičiai nuo kurių dalies įgyvendinimo nėra praėję nei metai.

Darbo tikslas. Šio magistro darbo tikslas yra išanalizuoti 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeičius bei juos įvertinti.

Darbo uždaviniai. Siekiant užsibrėžto tikslo, išskiriami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti bendrovių valdymo sąvoką bei apibrėžti bendrovių teisės reguliavimą Lietuvoje.
2. Išaiškinti bendrovių valdymo stuktūros modelių sampratą.
3. Identifikuoti Lietuvos bendrovių valdymo esmines problemas, vykdant empirinį tyrimą.

4. Išanalizuoti ir identifikuoti įstatymo leidėjo tikslus, siekiant tobulinti bendrovių valdymą.
5. Įvertinti įstatymo pokyčius susijusius su bendrovių valdymo tobulinimu.
6. Išanalizuoti finansinės pagalbos teikimą bendrovės akcijoms įsigyti, nustatant finansinės pagalbos teikimo atsiradimą, vystymąsi, apibrėžiant sąvoką bei apžvelgiant finansinės pagalbos teikimą kitų šalių jurisdikcijose.
7. Numatyti įstatymo leidėjo tikslus bei juos identifikuoti, siekiant įgyvendinti finansinės pagalbos teikimą Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme.
8. Įvertinti įstatymo pokyčius, susijusius su finansinės pagalbos teikimo draudimo įtvirtinimu ir draudimo išimties taikymu, suteikiant tokią pagalbą bendrovės darbuotojams.

Darbo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 2014 metų pokyčiai, susiję su bendrovių valdymo tobulinimu bei bendrovės finansinės pagalbos teikimu su tikslu įgyti bendrovės akcijas.

Tyrimo metodai. Darbe naudojami keli tyrimo metodai, iš kurių pagrindiniai yra lyginamasis, empirinis, analitinis, istorinis ir sisteminės analizės.

Lyginamasis metodas. Šio metodo pagalba analizuojama įvairiose šalyse tokiose kaip Australija, Honkongas, Indija, Airija, Naujoji Zelandija ir kitose įtvirtintas finansinės pagalbos teikimas bendrovės akcijoms įgyti, tam, kad būtų atskleistas šių šalių bendrovių teisės modelis bei požiūris į finansinės pagalbos teikimą, prieš analizuojant finansinės pagalbos teikimo įgyvendinimą Lietuvoje.

Empirinis metodas. Šiame magistro darbe vykdomas empirinis tyrimas, kurio metu analizuojama trylika biržinių bendrovių, atsižvelgiant į jų metinius pranešimus už 2014 metus. Tokio tyrimo tikslas yra nustatyti Lietuvos bendrovių valdymo problematiką ryšiumi su 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais.

Analitinis metodas. Šis metodas taikomas siekiant nustatyti nagrinėjamų teisės normų turinį, taikymo principus, ribas ir sąveiką su kitomis teisės normomis. Pavyzdžiui šis metodas yra svarbus nagrinėjant Lietuvos bendrovių valdymo ir priežiūros organų formavimo ypatumus, taip atskleidžiant valdymo modelių sampratą.

Istorinis metodas. Metodo pagalba yra tiriamos finansinės pagalbos teikimo atsiradimas bei vystymąsis, nurodomos sąsajos su dabartinais 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pokyčiais.

Sisteminės analizės metodas. Šis metodas padeda analizuoti šio darbo atžvilgiu įstatymo pakeitimus, susiejant su įstatymo leidėjo tikslais bei jau nusistovėjusia bendrovių valdymo praktika. Analizuojant įstatymo pakeičius, susijusius su bendrovių valdymo tobulinimu, apžvelgiama teismų praktika bei doktrina aiškinant stebėtojų tarybos ir valdybos formavimo ypatumus.

Visi tyrimo metodai naudojami ne grynąja išraiška – jų kompleksinis taikymas, nesistengiant jų atskirti ar aiškiai išreikšti, padeda pasiekti šio darbo tikslų ir pateikti visapusę objekto analizę.

Šaltiniai. Šiame darbe daugiausia remiamasi Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo aktuali redakcija, bei redakcija, kuri vyravo iki įstatymo pasikeitimų, taip pat kitais teisės aktais bei teismų praktika. Išskirtinis dėmesys teikiamas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo aiškinamajam raštui, juo remiantis šiame darbe analizuojami įstatymo leidėjo tikslai. Taip pat naudojami užsienio autorių Henry Hansmann, Reinier Kraakman, Paul Lyndon Davies QC, Eilis Ferran, Look Chan Ho ir kitų moksliniai straipsniai, analizuojami ir lietuvių autorių tokių kaip Linos Mikalonienės, Julijos Kiršienės, Agnė Tikniūtės, Juozo Rimo moksliniai straipsniai. Šiame darbe vykdytas empirinis tyrimas rėmėsi NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksu bei NASDAQ OMX vertybinių popierių biržoje talpinama informacija bei atitinkamų bendrovių metiniais pranešimais už 2014 metus.

I. ĮSTATYMO PAKEITIMŲ, SUSIJUSIŲ SU BENDROVIŲ VALDYMO TOBULINIMU, VERTINIMAS

1.1. Lietuvos bendrovių valdymo samprata

1.1.1. Lietuvos bendrovių valdymo teisės sąvoka ir reguliavimas

Prieš pradėdami nagrinėti egzistuojančias Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo problemas bei įstatymo leidėjo siekius šias problemas kuo tinkamiau išspręsti, būtų tikslinga aptarti bendrovių valdymo sampratą, kaip atskirą klausimą. Tai padaryti nėra lengva todėl, kad šią temą analizuoja daugelis autorių, o vieningo sąvokos išaiškinimo taip ir nepavyksta nustatyti. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas iki šios dienos jokiam teisės akte dar nėra įtvirtinęs šios sąvokos reikšmės, tačiau sėkmingai atlieka teisės aktų pakeitimus bei kelia probleminius klausimus, susijusius būtent su bendrovių valdymu. Kai kurie autoriai bendrovių valdymą išskiria taip:

- i) Bendrovių valdymas suprantamas kaip sistema principų (standartų) ir taisyklių kaip bendrovės veikia ir yra kontroliuojamos¹.
- ii) Bendrovių valdymas vyksta atsižvelgiant į akcininkų teises ir jų įgyvendinimo išraišką. Autorė išskiria akcininkų sutarčių analizę, kurioje nurodo, kad akcininkų sutartyse yra įtvirtinamos nuostatos dėl bendrovės valdymo klausimų. Tokie valdymo klausimai apima dividendų politika, įmonės veiklos, bendrovės organų struktūros ir formavimo, akcininkų sudėties kontrolės ir kitus svarbius klausimus.²
- iii) Bendrovės valdymas apskritai negali būti suprantamas kaip vienareikšmė sąvoka. Valdymo sąvoka yra analizuojama priklausomai nuo poreikių bei tikslų, autoriai pabrėžia, kad atsižvelgiant į bendrovių teisę sunku kalbėti apie valdymą kaip apie terminą. Kai norima aptarti atviro tipo bendrovėje veikiančias struktūras nuo akcininkų susirinkimo iki administracijos vadovo, įskaitant tokias struktūras kaip darbuotojų ar akcininkų priežiūros komitetai, vartojamas angliškas terminas „corporate governance“. Kai kalbama apie valdybos arba vykdančiųjų direktorių,

¹ CADBURY, A., Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (Cadbury Report), 1992, 2.5 paragrafas.

² MIKALONIENĖ L., Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija, Teisės problemos, 2011, Nr. 1 (71), [žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/2011-1-mikalioniene.pdf>> p. 5-6

kuriančių bendrovės strategiją, įgyvendinančių plėtros projektus, vykdančių kasdienę verslo plėtros priežiūrą, veiklą, vartojamas anglišką terminą „management“.³

- iv) Jei iš bendrovių valdymo sąvokos išskirtume tik žodį valdymas, galėtume jį aiškinti atsižvelgiant į Roberto C. Appleby svarstymus. Autorius „trumpame Oksfordo žodyne“ išreiškia žodį „administravimas“ kaip žodį „valdymas“, vienas žodis yra pakeičiamas kitu. Be to, autorius nurodo, kad yra daugybė kitų valdymo terminų, kurie yra seniai ir plačiai vartojami, o įvairūs autoriai šiuos terminus apibrėžia pagal savo poreikius ir tikslus. Kai kurių autorių nuomone, „valdymą“ apskritai galima apibūdinti keturiomis funkcijomis: planavimu, organizavimu, vadovavimu ir kontrole.⁴
- v) Bendrovių valdymo teisė yra tiesiogiai susijusi su pavedimo (angliškoje literatūroje pavedimo sąvoka nurodoma kaip *agency*) problema. Taip yra priimta, kad bendrovių valdymas pasireiškia per 3 esmines pavedimo problemas, kurios susidaro tarp akcininkų ir bendrovės organų, tarp daugumos (kontroliuojančių) ir mažumos akcininkų, tarp bendrovės ir kitų interesų turėtojų (klientų, darbuotojų, kreditorių ir panašiai).⁵

Autoriai iš esmės nurodo, kad bendrovių valdymo sąvoka yra siejama su tam tikra kontrole, sąveika tarp įvairių bendrovės organų ir dalyvių, taip pat akcininkų teisių įgyvendinimu, bet problema išryškėja klausimu, ar tai, kad Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas neįtvirtino bendrovių valdymo sąvokos ir jos galutinai neapibrėžė jokiam teisės akte, neapsunkina pačio bendrovių valdymo reguliavimo.

Šiame darbe yra kalbama apie 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus susijusius su Lietuvos Respublikos bendrovių teise, todėl Lietuvai esant Europos Sąjungos nare, Europos Sąjungos teisė yra neatskiriama analizės dalis.

Pabrėžtina, kad Europos Sąjungos valstybės narės pagal priimtus įsipareigojimus yra įpareigosotos savo įstatymus suderinti su Europos Sąjungos nustatyto reguliavimu, tam, kad būtų įmanoma suvienodinti bendrą vidaus rinką. Dėl šios priežasties per paskutinius kelerius metus pakeisti ir dauguma Lietuvos Respublikos įstatyminių nuostatų susijusių su bendrovių

³ KIRŠIENĖ J., TIKNIŪTĖ A., Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: Kam priklauso valdymo funkcija bendrovėje?, Vilnius:Jurisprudencija, 2004, Nr. 55 (47), p. 35.

⁴ *Ibidem* p.35.

⁵ HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. *et al.* Anatomy of Corporate Law, New York: Oxford University Press, 2004, p. 21-23.

teise, o pakeitimai padaryti atsižvelgiant į Europos Sąjungos bendrovių teisės šiuolaikines tendencijas.⁶ Savaime aišku, kad 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeičiai, taip pat ne išimtis.

Lietuvos bendrovių valdymą reguliuoja eilė teisės aktų, tačiau Lietuvos Respublikai tinkamą ir pavyzdinę reguliavimą atrasti išlieka sunkus uždavinys. Taip yra ir todėl, kad Lietuvoje bendrovių valdymo reguliavimas gyvuoja tik apie du dešimtmečius, o užsienio valstybėse teisminė praktika, susijusi su bendrovės valdymo klausimais yra fiksuojama net nuo XIX a. pradžios.⁷

Lietuvoje bendrovių valdymo teisės klausimai yra reguliuojami šių teisės aktų pagalba:

- i) Bendrai aptariant, Lietuvos teisės sistemoje pagrindinės nuostatos susijusias su bendrovių teise yra reglamentuojamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antroje knygoje⁸. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antrosios knygos minėtuose skyriuose įtvirtintos bendrosios nuostatos, reglamentuojančios bendrovių teisinio reguliavimo ypatumus, o antrosios knygos septintame skyriuje yra išdėstytos nuostatos su juridinio asmens organų specifika, t.y. yra įtvirtinti bendri bendrovių valdymo ypatumai, pavyzdžiui, 2.81. str. 1 d. nurodyta, kad „*Juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus*”.
- ii) Esminis teisės aktas, reglamentuojantis bendrovių valdymą, yra Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, kuris nurodo įmonių (akcinių ir uždarytųjų akcinių bendrovių) steigimą, valdymą, veiklos esminius principus, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, bendrovės akcininkų teises ir pareigas, taip pat užsienio bendrovių filialų steigimą, jų veiklos nutraukimą ir kitas su bendrovių tinkamu funkcionavimu susijusias nuostatas.⁹
- iii) Bendrovių teisė taip pat yra reglamentuojama ir kituose įstatymuose, tiek Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatyme¹⁰, tiek Lietuvos Respublikos

⁶ MIZARAS, V., *et al.* Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 26.

⁷ DAVIES, P. L. Davies. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. Eight ed. London: Sweet & Maxwell, 2008, p. 488-490.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, nr. 74-2262.

⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr.123 - 5574.

¹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 99-3516; 2008, Nr. 79-3098; Teisės aktų registras, 2015, Nr. 2015-08160.

įmonių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatyme¹¹, tačiau šios nuostatos specifinės ir susijusios su bendrovės finansinių reikalų tvarkymu.

Nurodyti teisės aktai turėtų būti vertinami, kaip pagrindiniai Lietuvos Respublikos valdymo procesą reglamentuojantys įstatymai, tačiau aptariant Lietuvos Respublikos bendrovių valdymą paminėtini ir kiti veiksniai, naudotini bendrovių valdyme:

- i) Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija – EBPO (angl. *Organisation for economic Co-operation and Development - OECD*) sukūrė bendrovių valdymo principus, kurių laikantis turėtų būti užtikrinamas bendrovių valdymo efektyvumas. Šie principai yra inkorporuojami į bendrovių veiklą, reguliuojančius teisės aktus ir į bendrovių valdymo kodeksus. EBPO bendrovių valdymo principus Lietuvoje įgyvendina Nasdaq OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, taip pat Civilinis kodeksas, Akcinių bendrovių įstatymas, Vertybinių popierių įstatymas ir kiti teisės aktai.¹²
- ii) Paminėtini ir sudaromi bendrovių valdymo kodeksai, kurie buvo pradėti kurti tam, kad būtų nustatyti korporatyvinio valdymo standartai. Pažymėtina, kad bendrovių valdymo kodeksai dažniausiai pritaikomi tik akcinėms bendrovėms ir juos ruošia vertybinių popierių rinką prižiūrinčios institucijos. Taip pat korporatyvinio valdymo kokybės klausimais domisi tiek finansų praktikai, tiek mokslininkai, taip pat veikia korporatyvinio valdymo institutai, tarptautinės reitingų agentūros, kurios stebi korporacijų veiklą ir pateikia konkrečių kompanijų valdymo kokybės reitingus. Europos Komisija, pristatydama siūlomą veiksmų planą, susijusį su bendrovių valdymu Europos Sąjungoje tobulinti, pabrėžė, kad geras bendrovių valdymas paskatins verslo efektyvumą ir konkurencingumą, sustiprins akcininkų interesų apsaugą, kartu didins investuotojų pasitikėjimą bendrovėmis. Manoma, kad viena efektyviausių ir populiariausių priemonių, teigiamai veikiančių bendrovių valdymą, turėtų būti sudaromi valdymo kodeksai.¹³

¹¹ Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas. Teisės aktų registras, 2015, Nr. 2015-08119.

¹² Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, Priimti atnaujinti G20/EBPO bendrovių valdymo principai, [interaktyvus]. 2015. Prieiga per internetą: <<http://sc.bns.lt/view/item.php?id=189718>> [Žiūrėta 2016-01-29].

¹³ JUOZAITIENE L., MITUZIENĖ R., Bendrovių valdymo kodeksų reikšmė ir įgyvendinimo praktika Lietuvoje, Šiauliai: Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 2008, 4 (13) p. 172—180. [Žiūrėta 2016 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367162935154/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>

Paprastai bendrovių valdymo principai yra nurodyti bendrovių valdymo kodeksuose. Lietuvoje tokio pobūdžio valdymo kodeksu remiasi Nasdaq OMX Vilnius, kurio nuostatos susidaro iš esminio principo „laikykis arba paaiškink“ (angl. *comply or explain*). Bendrovės, sukurdamos tokius kodeksus, įsipareigoja jų laikytis, o jei tokių nuostatų nėra laikomasi, įsipareigojama pasiaiškinti dėl tokio nesilaikymo priežasčių.

Nasdaq OMX Vilnius metinio pranešimo valdysenos ataskaitos formos išskyrė visus pagrindinius bendrovių valdymo principus bei jų įgyvendinimą, pavyzdžiui, nurodė, kad pagrindinis bendrovės tikslas turėtų būti visų akcininkų interesų tenkinimas, užtikrinant nuolatinį akcininkų nuosavybės vertės didinimą, o bendrovės valdymo sistema turėtų užtikrinti nešališką visų akcininkų, įskaitant smulkiuosius bei užsieniečius, traktavimą. Bendrovės valdymo sistema taip pat turėtų apsaugoti ne tik akcininkų bet ir kitų su bendrovės valdymu susijusių asmenų teises. Minėta bendrovė nagrinėjamame pranešime nurodo šių principų įgyvendinimo formą, t.y. koku būdu siekiama šiuos principus pritaikyti bendrovės veikloje.¹⁴

Tiek Lietuvos Respublikos teisės aktai, reguliuojantys bendrovių valdymą, tiek kiti būdai, tokie kaip bendrovių valdymo principai, ar bendrovių valdymo kodeksai siekia vieno esminio tikslo – užtikrinti tinkamą bendrovių valdymą, kurio pagrindu bendrovė turėtų valdymo sistemą ir galėtų racionaliai bei efektyviai vykdyti savo veiklą, taip pat yra nuolat keičiamos įstatymo nuostatos tam, kad teisinis reguliavimas būtų suderinamas su rinkos pokyčiais.

1.1.2. Bendrovių valdymo organų struktūros samprata

Pradėdami kalbėti apie bendrus Lietuvos Respublikos teisės aktų ir kitų priemonių tikslus siekiant užtikrinti Lietuvos bendrovių valdymo efektyvumą, reikėtų paminėti pagrindinius Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 2014 metų pakeitimus ir kad jie yra ypatingai susiję su bendrovių valdymo tobulinimu Lietuvoje, o taip pat su bendrovių valdymo organų struktūros formavimu. Remiantis Europos Sąjungos valstybių narių bendrovių valdymo bei priežiūros organų formavimo praktika, bendrovių valdymo organų struktūros gali būti diferencijuojamos į tris pagrindines grupes:

- i) Vienpakopė valdymo organų struktūra (angl. *one-tier*);

¹⁴AB NASDAQ OMX Vilnius valdybos posėdžio protokolas, 2015, Nr. 15-120 [interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/AB%20NASDAQ%20OMX%20Vilnius%20listinguojamu%20bendroviu%20valdysenos%20ataskaitos%20forma.pdf>>.

- ii) Dvipakopė valdymo organų struktūra (angl. *two-tier*);
- iii) Mišri valdymo organų struktūra.

Vienpakopė bendrovės valdymo organų struktūrą galima atpažinti iš pagrindinio jos bruožo - bendrovėje yra sudaroma tik valdyba (angl. *board of directors*). Valdyba paprastai formuojama iš vykdančiųjų (angl. *executive*) ir nevykdančiųjų (angl. *non-executive*) valdybos narių, o stebėtojų taryba atskirai nėra formuojama. Tokiu atveju valdybai, vienpakopėje bendrovių valdymo struktūroje, priskiriamos abi - tiek valdymo, tiek priežiūros funkcijos, tačiau pavieniai bendrovės valdybos nariai pasidalina šias funkcijas taip, kad vieni nariai valdo bendrovę, o kiti prižiūri jos veiklą, tačiau tas pats narys neįgyvendina ir valdymo ir priežiūros funkcijos. Tokia bendrovės valdymo organų struktūra yra laikoma palankia ir naudinga akcininkams, kadangi bendrovės akcininkai patys, balsuodami visuotiniame akcininkų susirinkime, išsirenka bendrovės valdybos narius. Tokie nariai yra laikomi savotiškai pavaldžiais nuo bendrovės akcininkų, problema iškyla tada, kai bendrovės valdybos nariai susivienija ir priima vieningus sprendimus. Tuomet valdybos nariai pradeda *de facto* valdyti bendrovę ir naudojami nepriklausomybe nuo bendrovės akcininkų, o akcininkų galimybės kontroliuoti bendrovės valdybą tampa ginčytinos.¹⁵ Nepaisant šio modelio problematikos, jis yra dominuojantis ir įtvirtintas tokiose šalyse, kaip Italija, Ispanija, Didžiojoje Britanija, Belgija, Danija, Švedija, taip pat ir daugelyje kitų Europos Sąjungos valstybių.

Dvipakopė valdymo organų struktūra pasižymi tuo, kad įmonė privalo turėti tiek valdymo, tiek priežiūros organą. Bendrovėje atskirai sudaroma tiek valdyba, tiek stebėtojų taryba. Dvipakopėje sistemoje visuotinis akcininkų susirinkimas išrenka priežiūros, arba pagal Lietuvos modelį taip vadinamą stebėtojų tarybą, o pastarosios nariai skiria valdymo organo narius. Tokia struktūra lemia, kad priežiūros organą renka visuotinis akcininkų susirinkimas, o jo kompetencija pasižymi valdymo organo veiklos priežiūra ir ataskaitų teikimu bendrovės akcininkams. Tuo tarpu valdyba veikia, kaip valdymo organas ir valdo pačią bendrovę. Tokiu būdu valdymo ir priežiūros organai yra atskirti vienas nuo, kaip ir jų funkcijos. Doktrinoje vyrauja požiūris, kad dvipakopė sistema geriausiai atitinka akcininkų interesus, kadangi valdyba yra prižiūrima stebėtojų tarybos, kuri tikrina, ar valdyboje esantys

¹⁵ OPLUSTIL K., FEUCHMANN C., *The European Company all over Europe*, Germany:Huber & Co, 2004, p. 223-224.

asmenys veikia akcininkų naudai. Tokia valdymo struktūros praktika yra susiklosčiusi Vokietijoje.¹⁶

Kai kuriose šalyse yra minima mišri valdymo organų struktūra. Tokią struktūrą turi įtvirtinti įstatymai, leisdami bendrovėse pasirinkti formuoti vienpakopę ar dvipakopę bendrovės valdymo struktūrą. Šios struktūros esminis bruožas yra kolegialus priežiūros organo - stebėtojų tarybos ir kolegialus valdymo organo - valdybos - sudarymo neprivalomumas. Bendrovėms leidžiama rinktis, kuri valdymo struktūra joms patogesnė. Tokia valdymo struktūrų praktika yra susiklosčiusi Lenkijoje, Prancūzijoje.¹⁷

Išanalizavus nusistovėjusius bendrovių valdymo organų struktūrų tipus, papildomai reikėtų išnagrinėti Lietuvoje formuojamą valdymo organų struktūrą, kuri nėra taip lengvai priskiriama nei prie vieno iš nagrinėtų modelių. Pavyzdžiui, Vokietijoje bendrovės valdymas yra padalijamas tarp bendrovės stebėtojų tarybos (vok. *Aufsichtsrat*) bei valdybos (vok. *Vorstand*)¹⁸. Vadinasi, Vokietijoje valdymas formuojamas per dvipakopę valdymo struktūrą, t.y. formuojama tiek valdyba, tiek atskiras priežiūrą atliekantis organas. Didžiojoje Britanijoje yra formuojama tik vienpakopė valdymo organų struktūra - vieni valdymo organų nariai yra vykduojantieji direktoriai ir atliekantys valdymo funkciją, o kiti nevykduojantieji direktoriai (*angl. non-executives*) ir atliekantys priežiūros funkciją.¹⁹ Tuo tarpu Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.82 straipsnio 2 dalis nustato, kad „*Kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą <...>*“²⁰. Iki 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeičių, įstatyme buvo įtvirtinta, kad bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą, vadinasi, Lietuvos bendrovių valdymas negali atsisakyti bendrovės vienasmenio valdymo organo – direktoriaus ir pavesti bendrovės valdymą vien tik valdybai, o valdybos sudarymo, kaip ir kolegialaus priežiūros organo – stebėtojų tarybos, klausimą paliko spręsti

¹⁶Vokietijos bendrovių kodeksas (German Corporate Governance Code), 2015, [Žiūrėta 2016 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dcgk.de/files/dcgk/usercontent/en/download/code/2015-05-05_Corporate_Governance_Code_EN.pdf>.

¹⁷ GREIČIUS R., Įmonių valdymas Europos Bendrovių teisės reformos kontekste”, Teisės problemos, 2003, Nr. 4, p. 30- 31

¹⁸ DAVIES, P. Board Structure in the UK and Germany: Convergence or Continuing Divergence? International and comparative corporate law journal, 2001, p.1. [interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=482106013031119024069122107093011111020032042016084026027092123009113127026126123012108013045024112005083113020033036064079016119093026123080112072087087101057034044116069000082124067082025022025011072126013121031119067031006017002069118031105&EXT=pdf>>.

¹⁹ *Ibidem.* p 1.

²⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, nr. 74-2262, 2.82 str.

patiems akcininkams.²¹ Po 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimų įtvirtinta nauja šio straipsnio redakcija numatė, kad „*Bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba ir kolegialus valdymo organas – valdyba. Akcinėje bendrovėje turi būti sudaromas bent vienas kolegialus organas – stebėtojų taryba arba valdyba*“.²² Toks naujas valdymo organų formavimo įtvirtinimas suteikė galimybę Lietuvos bendrovėms pasirinkti vieno lygmens valdymo modelį, t.y. formuoti valdybą, kuri atliktų ir priežiūros funkcijas. Priartėjimas prie šio modelio nėra absoliutus, kadangi įstatymo leidėjas neįtvirtino valdybos narių valdymo ir priežiūros funkcijų paskirstymo, t.y. leido valdybos nariams atlikti ir valdymo, ir priežiūros funkcijas jų nepasidalinant tarp bendrovės valdybos narių. Kita vertus lietuviškasis modelis negali būti absoliučiai suprantamas, kaip vienpakopis, kadangi bendrovėje galima formuoti valdybą ir stebėtojų tarybą atskirai ir tokiu būdu priartėti prie dvipakopio bendrovės valdymo struktūros modelio. Lietuvos bendrovių valdymo kontekste svarbu paminėti, kad po 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeičių įstatymo leidėjas pirmą kartą sudarė galimybės vienam kolegialiam valdymo organui atlikti ir priežiūros funkcijas, formuojant tik vieno lygio valdymo modelį.

1.1.3. Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo esminės problemos

Tam, kad būtų atskleistos Lietuvos bendrovių valdymo bruožai ir problemos vien esminių teisės aktų bei kitų minėtų priemonių analizavimo nepakanka. Šią problematiką galima išvelgti lyginant biržinių Lietuvos bendrovių valdymo schemas. Didžiausios ir likvidžiausios kapitalizacijos bendrovėse vyraujančias valdymo problemas parodo NASDAQ OMX vertybinių popierių birža, kuri įtraukia į OMX Baltijos šalių lyginamąjį indeksą (OMXBB). Šis indeksas yra sudaromas remiantis tų bendrovių akcijomis bei parodo bendrą biržos tendenciją.²³

Baltijos šalių oficialiame prekybos sąrašė yra išskiriamos keletas pasirinktų bendrovių, kurios bus analizuojamos šiame darbe, atskleidžiant jų valdymo ypatumus. Pažymėtina, kad bus aptariamoms priede Nr. 1 nurodytos lentelės, kurios buvo sudarytos,

²¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 19 str.

²² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 19 str.

²³ NASDAQ OMX vertybinių popierių biros indeksų aprašymas, [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqbaltic.com/lt/indexes/about-indexes/indexu-aprasymas>>.

atsižvelgiant į NASDAQ OMX vertybinių popierių biržoje talpinamą informaciją ir atitinkamų bendrovių metinius pranešimus už 2014 metus.

Priede Nr. 1 yra patalpintos dvi lentelės, kurios sukurtos, analizuojant Lietuvos Respublikos biržines bendroves, išimtinai bendrovių valdymo ir priežiūros problematikos aspektais.

Pirma, reikėtų atkreipti dėmesį į priedo pirmoje ir antroje lentelėje nurodytus duomenis apie analizuojamų bendrovių akcininkus. Iš visų trylikos analizuojamų biržinių bendrovių dominuoja vienas akcininkas, kuris turi daugiau nei 40% viso bendrovės įstatinio kapitalo. Tokia praktika pasireiškia dešimtyje iš trylikos analizuojamų bendrovių (t.y. bendrovėse Apranga, City Service, Energijos skirstymo operatorius, Grigeo Grigiškės, Lietuvos energijos gamyba, Linas Agro Group, Panevėžio Statybos trestas, TEO LT, Utenos trikotažas). Analizuojamose bendrovėse dominuoja vienas ar keli akcininkai, kurie įprastai turi vienvaldę kontrolę. Tai lemia ir aktualias bendrovių valdymo problemas.

Jei bendrovėje susiklosto praktika, kaip pavyzdžiui, AB "Apranga" (pavyzdys pateikiamas iš priedas nr. 1, II lentelės), pagrindinis bendrovės akcininkas yra UAB "MG Baltic Investment", kuris valdo 54,11%, kiti akcininkai Swedbank AS (Estonia) clients valdo 11,31%, o UAB "Minvista" - 9,91% viso bendrovės kapitalo, toks akcininkas įprastai turi ir didžiausią kontrolę bendrovėje. Teoriniu požiūriu, akcininkas, turintis tam tikrą kiekį akcijų ir galintis priimti prioritetinius sprendimus bei pasinaudoti didesnėmis teisėmis, galėtų būti vadinamas stambiuoju akcininku, o likusią akcijų dalį turintys akcininkai, kurie savo turimais akcijų suteikiamais balsais negalėtų priimti tokių sprendimų, kaip stambusis akcininkas – smulkiaisiais. Būtent tokiose bendrovėse kaip AB "Apranga" vyrauja vienvaldė kontrolė, kadangi didžiausia bendrovės kapitalo dalis priklauso vienam akcininkui, tokioje valdymo praktikoje lengvai gali kilti smulkiųjų-stambiųjų akcininkų konfliktai.

Antra, kaip matome iš pirmoje lentelėje pateikiamų duomenų aštuoniose iš trylikos analizuojamų bendrovių nėra sudaryta stebėtojų taryba (t.y. bendrovėse Apranga, Linas Agro Group, Panevėžio Statybos trestas, Pieno žvaigždės, Rokiškio sūris, TEO LT, Utenos trikotažas, Vilkyškių pieninė veikia tik su vieninteliu kolegialiu organu – valdyba), tačiau visose analizuojamose bendrovėse yra suformuota valdyba.

Iki šio empirinio tyrimo atlikimo panašūs duomenys buvo fiksuotini ir VĮ „Registru centras“ duomenyse ir nurodyti Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 11, 12, 19, 20, 24, 25, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 411, 44, 51, 54, 59, 63, 72, 78 straipsnių

pakeitimo, įstatymo papildymo 57¹ straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 172² straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte (toliau šiame darbe – „Aiškinamasis raštas“). Aiškinamajame rašte buvo teigiama, kad Lietuvoje bendrovių valdymo struktūra, kurioje sudaromi abu kolegialūs organai, t. y. stebėtojų taryba ir valdyba, nėra populiarūs (Juridinių asmenų registro 2012 m. birželio 12 d. duomenimis, uždarytųjų akcinių bendrovių, kuriose sudaryti abu kolegialūs organai, yra ~ 100 (šiuo metu Juridinių asmenų registre yra įregistruota ~ 90 000 uždarytųjų akcinių bendrovių), o akcinių bendrovių ~ 80 (šiuo metu Juridinių asmenų registre yra įregistruota ~ 500 akcinių bendrovių). Didžiojoje dalyje bendrovių sudaromas vienas kolegialus organas – valdyba (Juridinių asmenų registro duomenimis, uždarytųjų akcinių bendrovių, kuriose yra sudarytas vienas kolegialus organas – valdyba, yra ~ 4000, o akcinių bendrovių ~ 350)²⁴. Vadinasi išlieka ta pati tendencija, kad bendrovės linkusios sudaryti arba valdybą, arba stebėtojų tarybą, bet ne abu šiuos kolegialiuosius organus.

Apibendrinant Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo problematikos aspektus per atliktą empirinį tyrimą, išskiriamos dvi pagrindinės problemos - Lietuvos Respublikos bendrovėse vyrauja vienas akcininkas, kuriam priklauso didžiausia bendrovės kapitalo dalis, ir toks asmuo paprastai turi didžiausią įtaką bendrovės valdyme, kas lemia vienvaldę kontrolę bendrovėje. Antra problema pasireiškia tuo, kad bendrovėse nėra plėtojamas stebėtojų tarybos, kaip kolegialaus priežiūros organo, sudarymas. Bendrovės linkusios sudaryti vieną kolegialų organą ir todėl dažniausiai pasirenka ir formuoja bendrovės valdybą.

1.2. Įstatymo leidėjo tikslai, siekiant tobulinti bendrovių valdymą

1.2.1. Bendrovių valdymo racionalizmas

Aiškinamajame rašte nurodyta, kad 2014 metų akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais įstatymo leidėjas norėjo racionalizuoti bendrovių valdymo sistemą. Šiais pakeitimais siekiama įtvirtinti galimybę bendrovės valdybai atlikti priežiūros funkcijas.

²⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 11, 12, 19, 20, 24, 25, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 44, 51, 54, 59, 63, 72, 78 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 57¹ straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 172² straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2012-09-07, Reg. Nr. XIP-4757, XIP-5758. [Žiūrėta 2016 m. vasario 16 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/ta/272733?ref=6>>.

Įstatymo leidėjo nuomone, toks įstatymo pakeitimas turėjo prisidėti prie bendrovių valdymo gerinimo, nes akcininkams suteikiama galimybė apsispręsti dėl optimaliausio bendrovės valdymo struktūros modelio pasirinkimo, pavyzdžiui, turėti du atskirus kolegialius organus, vykdančius, atskirai, valdymo ir priežiūros funkcijas, ar pasirinkti vieną kolegialų organą – valdybą, kurios atliekamos funkcijos (vaidmuo) būtų sustiprintos, nes ji kartu atliktų ir priežiūros funkcijas.²⁵

Kaip jau analizuota anksčiau, įstatymo leidėjas nauja Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo redakcijos 19 str. 2 dalimi numatė „*Bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba ir kolegialus valdymo organas – valdyba. Akcinėje bendrovėje turi būti sudaromas bent vienas kolegialus organas – stebėtojų taryba arba valdyba*“.²⁶ Ankstesniame reguliavime buvo leista pasirinkti dėl kolegialaus organo formavimo bendrovėje, tačiau dabar įstatymo leidėjas nurodė imperatyvumą akcinėse bendrovėse suformuoti bent viena iš šių organų.

Aptartą Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjo pakeitimą reikia analizuoti kartu su Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio pakeitimu, kuriuo įstatymo leidėjas papildė Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnį 10 dalimi, kurioje nurodė, kad kai bendrovėse stebėtojų taryba nėra sudaroma, gali būti nustatyta, kad bendrovės valdyba atlieka priežiūros funkcijas. Šios funkcijos yra bendrovės vadovo veiklos priežiūra, atsiliepimų ir pasiūlymų dėl bendrovės veiklos teikimas visuotiniam akcininkų susirinkimui, svarstymas, ar bendrovės vadovas tinka eiti pareigas tuo atveju, jei bendrovė veikia nuostolingai, siūlymų bendrovės vadovui atšaukti jo sprendimus, kurie prieštarauja įstatymams ir kitiems teisės aktams, bendrovės įstatams, visuotinio akcininkų susirinkimo ar valdybos sprendimams, kitų klausimų, susijusių su bendrovės įstatuose, taip pat visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimuose valdybos kompetencijai priskirtus bendrovės ir bendrovės vadovo veikla, priežiūra.²⁷

Pažymėtina, kad iki 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo Lietuvos Aukščiausias teismas laikėsi pozicijos, kad „<...> tuo atveju, kai bendrovėje nesudaroma stebėtojų taryba, jos funkcijos nepriskiriamos kitų organų kompetencijai, o tuo tarpu valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas, kai ji nesudaroma,

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 19 str.

²⁷ *Ibidem*. 34 str.

*atlieka bendrovės vadovas (ABĮ 19 straipsnio 3, 4 dalys).*²⁸ Būtent po minėto įstatymo pakeitimo stebėtojų tarybos nesudarymo atveju ir jei tokia tvarka yra numatyta bendrovės įstatuose valdybai yra suteikiama galimybė atlikti bendrovės priežiūros funkcijas.

Atsižvelgiant į šio magistro darbo priede Nr.1 nurodytas lenteles ir vykdytą empirinį tyrimą, išryškėjusi problematika nurodė, kad stebėtojų tarybos priežiūros organo formavimas nėra populiarus, jos dažniau renkasi ir formuoja vieną iš šių kolegialių organų – bendrovės valdybą, todėl norint, kad bendrovėje būtų atliktos priežiūros funkcijos, 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais, įstatymo leidėjas leido valdybai atlikti stebėtojų tarybos funkcijas, tokiu atveju, jei stebėtojų taryba nėra formuojama bendrovėje.

1.2.1.1. Bendrovės valdymo/priežiūros organo nariui skiriamo atlyginimo racionalizavimas

Įstatymo leidėjas, leisdamas vietoj dviejų kolegialių bendrovės organų, formuoti vieną, priskiriant valdybai stebėtojų tarybos funkcijas, sutaupo bendrovės lėšų, atsižvelgdamas į bendrovės kolegialaus organo nariui mokamą atlyginimą. Norint identifikuoti įstatymo leidėjo tikslą, reikėtų išanalizuoti bendrovės valdymo ar priežiūros organui nustatomo atlyginimo dydžio taisykles ir pobūdį.

Kalbant apie akcines bendroves, Europos Komisija 2005 metų rekomendacijoje Nr. 2005/162/EC dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių konsultantų arba stebėtojų tarybos narių vaidmens ir dėl (stebėtojų) tarybos komitetų nurodo, kad bendrovės organų veikla turėtų būti organizuojama taip, kad pakankamas nepriklausomų direktorių konsultantų arba stebėtojų tarybos narių skaičius vaidintų efektyvų vaidmenį svarbiose srityse, kuriose interesų konfliktų galimybė yra ypač didelė. Atsižvelgiant į tai buvo įtvirtintas principas, kad bendrovėse turėtų būti sudaromi paskyrimo, atlyginimų nustatymo ir audito komitetai²⁹, kurie reguliuotų visus klausimus susijusius su bendrovės valdyba ir stebėtojų taryba, pabrėžiant ir atlyginimo nustatymo klausimą.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje V. V. ieškinį atsakovui UAB „Senasis lokys“, Nr. 3K-3-139/2009.

²⁹ 2005 m. vasario 15 d. Komisijos rekomendacija (EB) Nr. 162/2005 dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių konsultantų arba stebėtojų tarybos narių vaidmens ir dėl (stebėtojų) tarybos komitetų. OL, 2005 L 52, p. 5.

Lietuvoje paminėtos rekomendacijos dėl bendrovių organų narių atlyginimo nustatymo komitetų sudarymo yra perkeltos per Europos Sąjungos rekomendacijų nuostatų taikymą ir per 2004 m. OECD bendrovių valdymo principų pagrindu parengtą ir AB NASDAQ OMX Vilnius 2006 m. rugpjūčio 21 d. patvirtintą Bendrovių valdymo kodeksą, kurio reikalavimų turi laikytis arba jei tokių reikalavimų nesilaiko pasiaiškinti dėl tokių veiksmų (angl. *comply or explain*) visos Vilniaus vertybinių popierių biržoje esančios bendrovės. Kalbant apie minėtą Lietuvoje galiojantį Bendrovių valdymo kodeksą, bendrovės organui kuriam priskirta kompetencija nagrinėti klausimus susijusius su bendrovės direktorių skyrimu, atlyginimo bendrovės direktoriams nustatymu ir bendrovės audito kontrole bei įvertinimu, rekomenduojama suformuoti atlyginimų skyrimo ir audito komitetus³⁰. Kadangi pati nuostata yra rekomendacinė, ji dažniausiai nėra pateisinama praktikoje ir tokie komitetai nebūna formuojami, todėl kalbant apie valdybos ir stebėtojų tarybos nariams nustatoma atlyginimą reikėtų apžvelgti įstatymo nuostatas.

Tiek akcinėms, tiek uždarosioms akcinėms bendrovėms Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 31 str. 12 d. numato, kad už veiklą bendrovės stebėtojų taryboje jos nariams gali būti mokamos tantjemos Akcinių bendrovių įstatymo 59 str. numatyta tvarka, šio įstatymo 33 str. 11 d. taip pat numato analogišką teisę gauti atlygį tantjemomis už darbą bendrovės valdyboje. Akcinių bendrovių įstatymo 59 straipsnis savo ruožtu nurodo, kad tantjemos gali būti skiriamos tik eilinio visuotinio akcininkų susirinkimo metu, po to, kai yra patvirtinamas metinių finansinių ataskaitų rinkinys. Patvirtinus metinių finansinių ataskaitų rinkinį tantjemos yra skiriamos iš paskirstytojo bendrovės metų pelno, kuris yra lygus ataskaitinių finansinių metų pelno (nuostolių) ir ankstesnių finansinių metų nepaskirstytojo pelno (nuostolių) ataskaitinių finansinių metų pabaigoje, pervedimų iš rezervų bei akcininkų įnašų nuostoliams padengti sumai. Tik tuo atveju, jeigu ši suma yra teigiama, bendrovė gali skirti dalį šios sumos bendrovės kolegialių organų narių tantjemoms. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad net ir esant skirstytino pelno, tantjemoms skiriama suma negali būti didesnė nei 1/5 grynojo ataskaitinių finansinių metų pelno, kuri taip pat negali būti didesnė kaip 1/3 pelno dalies, skirtos dividendams išmokėti³¹. Atsižvelgiant į įstatyme nurodytas nuostatas,

³⁰ NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2009. [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.] Prieiga per internetą: <[http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20\(galioja%20nuo%202010-01-01\).pdf](http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf)>.

³¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 59 str.

galime daryti išvadą, kad tantjemų išmokėjimas yra nepagrįstai suvaržytas ir susietas su bendrovės balanse esančiais duomenimis bei išmokamų dividendų dydžiu, todėl valdybos, ar stebėtojų tarybos nariui skiriamas atlyginimas yra vienareikšmiškai priklausomas nuo bendrovės finansinės padėties. Įstatymo leidėjui leidus valdybai atlikti stebėtojų tarybos priežiūros funkcijas, bendrovė sutaupytų, kadangi tuo atveju, jei bendrovėje susiklosčiusi praktika reikalauja priežiūros funkciją atliekančių asmenų dalyvavimo bendrovės veikloje, bendrovė galėtų samdyti nepriklausomus profesionalus bei nebemokėti stebėtojų tarybos nariams papildomų atlyginimų (jei iki šiol atskirai sudarydavo bendrovėje ir šį priežiūros organą), o perduotų priežiūros funkciją valdybai.

1.2.1.2. *Siekis išvengti interesų konflikto*

2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeičiai lėmė keletą pakeistų įstatymo nuostatų, susijusių su interesų konfliktų išvengimo siekiu. Norint įvertinti šį įstatymo leidėjo tikslą iš pradžių reikėtų apibrėžti ir tai, kas yra laikoma interesų konfliktu.

Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas interesų konflikto sąvoką gan aiškiai įtvirtino Lietuvos Respublikos Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme. Šio įstatymo 2 straipsnyje interesų konfliktą įvardino kaip „*Interesų konfliktas - situacija, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais*“.³² Toks sąvokos išaiškinimas lėmė konkretų sąvokos apibrėžimą, tačiau susijusį tik su valstybės tarnyba. Taip pat Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 2.135 straipsnis įtvirtina bendrą interesų konflikto sąvoką „*Jeigu atstovas, pažeisdamas suteiktas teises, sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį, toks sandoris atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu trečiasis asmuo apie tokį interesų konfliktą žinojo ar turėjo žinoti*“, o taip pat minėto įstatymo straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „*Asmuo tuo pat metu negali būti abiejų sandorio šalių atstovu. Tačiau ši nuostata netaikoma vykdant prievoles, taip pat kai abi sandorio šalys aiškiai išreiškia savo valią, kad atstovas veiktų dėl jų abiejų interesų*“.

³² Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, nr.VIII -1562, 2000 02 17, Valstybės žinios, 2000, nr. 18-431, 2 str.

Kai kurie autoriai teorinį interesų konflikto sąvokos modelį analizuoja per atstovavimo teoriją, kuri gali būti suprantama tiek teisiniu, tiek ekonominiu požiūriu. Teisiniu požiūriu atstovavimas atsiranda tada, kai vienas asmuo turi teisę veikti kito asmens vardu ir interesais, tuomet atsiranda viena iš problemų – atstovų teisių ribos, atstovas (angl. *agent*) gali atstovauti atstovaujajam (angl. *principal*) tik neviršydamas jam suteiktų teisių, kitaip atstovo atlikti veiksmai nesukelia atstovaujajam jokių teisinių padarinių ir nėra jam privalomi.

Taip pat nurodoma, kad atstovas privalo vengti interesų konflikto ir veikti išskirtinai tik atstovaujamojo interesais. Kai kurie autoriai pavaizduoja šį atstovavimo teorijos bruožą teisiniame kontekste. Analizuodami advokatų kontoros pavyzdį, kai advokatas veikia išimtinai savo kliento vardu, pagal jam suteiktas teises, kurios įgyjamas teisinių paslaugų teikimo ir atstovavimo sutarties pagrindais. Vien tik teisinis atstovavimo teorijos aspektas, neleidžia atsakyti į klausimą, kokios priežastys lemia interesų konflikto kilimą, o į šį klausimą padeda atsakyti ekonomikos teorija. Analizuojant asmenų santykius, remiantis ekonomikos teorija, ekonomistai grindžia idėją, jog kiekvienas asmuo siekia kuo didesnės naudos sau, t.y. kad atstovas visais atvejais sieks patenkinti savo interesus, o atstovaujamasis ims visų jam galimų priemonių patenkinti savuosius. Ekonomistai atstovavimo santykius apibrėžia kaip sutartį, pagal kurią vienas, ar keli asmenys pasamdo kitą asmenį ir suteikia jam teisę pačiam priimti sprendimus, kad šis atliktų tam tikrus veiksmus atstovaujamojo naudai. Ekonominė teorija akcentuoja, kad kiekvienas subjektas siekia gauti kuo didesnės naudos sau, taigi atstovaujamasis susiduria su atstovavimo kaštais (angl. *Agency cost*), t.y. galimybe, kad atstovas gins savo, o ne atstovaujamojo interesus ir tikrai kai atstovavimo kaštai atstovui bus pakankami, jis realiai veiks atstovaujamojo interesais.³³

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad kai juridinio asmens valdymo organo nariai yra ir to juridinio asmens dalyviai, jų, kaip juridinio asmens dalyvių ir kaip valdymo organų narių pareigos ir interesai gali nesutapti, tačiau asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos veikti tik bendrovės interesais.³⁴ Doktrinoje taip pat nurodoma, kad atstovas privalo veikti kito asmens, t.y. atstovaujamojo, interesais. Taip pat analizuojant interesų konflikto sąvoką negalima nepaminėti sąvokų skirtumų tarp atstovaujamojo interesų bei atstovo interesų.

³³ MILIAUSKAS P., *Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai*, Teisė, 2010 85, p. 99-100.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ ieškinį atsakovams įmonių grupei „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015.

Atstovaujamojo interesas yra suprantamas tokio svarbumo, kad dėl jo atstovui yra įtvirtinama pareiga. Taigi vadovaujantis šia teisių kaip interesų teorija, galima daryti išvadą, kad atstovas privalo veikti tik pagal tokius atstovaujamojo interesus, kurie sukuria atstovaujamojo teisę reikalauti ir atitinkamai atstovo pareigą veikti tam tikru būdu. Pavyzdžiui, bendrovės akcininkų interesas yra pelninga ir sėkminga bendrovės veikla, iš šio intereso kyla teisė reikalauti, kad bendrovės valdymo organas veiktų bendrovės ir jos akcininkų naudai.³⁵

Apibendrinant sąvokos analizę, galima teigti, kad tokiu atveju, kai tarp šalių susidaro tam tikri atstovavimo santykiai yra sukuriama atstovaujamojo teisė reikalauti iš atstovo veikti tam tikru būdu, o atstovo atžvilgiu susiformuoja pareiga veikti atstovaujamojo nurodytu būdu, būtent tokių teisių ir pareigų laikymasis vienas kito atžvilgiu neleidžia kilti interesų konfliktui.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą interesų konflikto sąvokos analizę, 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais buvo siekiama užtikrinti bendrovės valdybos ir stebėtojų tarybos atliekamos priežiūros skaidrumą bei objektyvumą ir sumažinti galimų piktnaudžiavimo atvejų, užtikrinant bendrovės ir jos akcininkų interesus. Dėl šių priežasčių Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 31 straipsnis papildytas 7 dalimi, kuri nurodo, kad „*Daugiau kaip pusė stebėtojų tarybos narių turi būti nesusiję darbo santykiais su bendrove*“³⁶. Pažymėtina, kad analogiška nuostata yra įtvirtinta ir dėl bendrovės valdybos.

Taip pat Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 33 straipsnis papildytas 7 dalimi, kuri nurodo, kad „*Kai bendrovės, kurioje stebėtojų taryba nesudaroma, įstatuose nustatyta, kad valdyba atlieka šio Įstatymo 34 straipsnio 10 dalyje nustatytas priežiūros funkcijas, daugiau kaip pusė valdybos narių turi būti nesusiję darbo santykiais su bendrove*“.³⁷ Įstatymo leidėjas papildomai įvertino ir tai, kad valdyba galės atlikti priežiūros funkcijas, todėl įstatymo leidėjas įtvirtino Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 33 straipsnio 6 dalį, kurioje numatė, kad tuo atveju, jei bendrovėje stebėtojų taryba nesudaroma ir bendrovės įstatuose nustatyta, kad valdyba atlieka priežiūros funkcijas, bendrovės vadovas negali būti renkamas į valdybą.

Įstatymo leidėjas, nagrinėjamų 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimų kontekste taip pat atsižvelgė į interesų konflikto sąvoką ir valdybos narių balsavimą. Akcinių bendrovių įstatymo 35 straipsnis numatė, kad „*Valdybos narys neturi*

³⁵ MILIAUSKAS P., *Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai*, Teisė, 2010 85, p. 99-100.

³⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 31 str.

³⁷ *Ibidem*. 33 str.

*teisės balsuoti, kai valdybos posėdyje sprendžiamas su jo veikla valdyboje susijęs ar jo atsakomybės klausimas. Civilinio kodekso 2.87 straipsnio 5 dalyje nurodytu atveju valdyba sprendžia dėl valdybos nario nušalinimo nuo balsavimo priimant sprendimą konkrečiu klausimu*³⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.87 str. 5 dalyje nurodyta, kad „*Juridinio asmens valdymo organo narys privalo pranešti kitiems juridinio asmens valdymo organo nariams arba juridinio asmens dalyviams apie aplinkybes, nurodytas šio straipsnio 3 dalyje, ir nurodyti jų pobūdį ir, jei įmanoma, vertę. Ši informacija turi būti pateikta raštu arba įrašyta į juridinio asmens organų posėdžio protokolą*“³⁹, šio straipsnio 3 dalyje yra aiškiai nurodyta, kad valdymo organo narys privalo vengti situacijos, kai jo asmeniniai interesai prieštarauja, ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams. Šiuo atveju įstatymo leidėjas įtvirtino įstatymo nuostatą, kuri davė aiškią nuorodą į kitą teisės aktą, kurį sistemiškai aiškinant galima suprasti, kaip įstatymo leidėjo norą papildyti iki tol vyraujančių reguliavimą interesų konflikto instituto išvengimo galimybe, siekiant minėtų akcininkų interesų užtikrinimo bei bendrovės veiklos skaidraus vykdymo tikslų.

1.3. Įstatymo pakeičių, susijusių su bendrovių valdymo tobulinimu, vertinimas

1.3.1. Pakeitimų, susijusių su bendrovių valdymo racionalizavimu, vertinimas

Šio darbo 1.2. dalyje buvo analizuoti Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai, susiję su bendrovių valdymo racionalizavimu. Šis racionalizavimas ypač reikšmingas vertinant šiame magistro darbe vykdytą empirinį tyrimą, kurio duomenys nurodyti šio darbo priede nr.1, I ir II lentelėse. Kaip jau minėta aukščiau, išryškėjusi problematika nurodė, kad daugumoje analizuojamų bendrovių yra susiklosčiusi tokia praktika, kai bendrovėje yra vienas akcininkas, kuriam priklauso daugiau nei 40% viso bendrovės kapitalo, todėl dažniausiai tokiose bendrovėse vyrauja vienvaldė kontrolė, todėl susidaro reali grėsmė, kad tokiose bendrovėse gali kilti mažumos-daugumos akcininkų konfliktai.

Lietuvos Aukščiausias Teismas yra pasisakęs, kad „*Kiekvienas bendrovės akcininkas turi tiek turtines, tiek neturtines teises. Įstatyme įtvirtinta nuostata, kad akcininkų turtinės ir neturtinės teisės negali būti apribotos, jei įstatymai nenustato kitaip. Vertinant ABĮ įtvirtintas*

³⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 35 str.

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str.

akcininkų turtinės teisės pažymėtina, kad akcininkų turtinės teisės yra tiesiogiai priklausomos nuo akcininkų turimų akcijų skaičiaus, t.y. ABĮ įtvirtina proporcingumo principą tarp turimų akcijų skaičiaus ir pagal jas suteikiamų turtinių teisių. Akcijos yra investicijų vertybiniai popieriai, pažymintys jų savininkų – akcininkų dalyvavimą bendrovės kapitale ir suteikiantys jiems turtines bei neturtines teises. Minėtas proporcingumo principas užtikrina akcininkų atitinkamai lygiavertę padėtį bendrovės valdyje. <...> Šis principas riboja stambiųjų akcininkų galimybę pažeisti mažųjų (smulkiųjų) akcininkų turtines teises, neleidžia priimti sprendimų, ignoruojančių smulkiuosius akcininkus⁴⁰.

Tokia Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika aiškiai rodo, kad bendrovių valdymo klausimus liečiančias teisės normas yra būtina taikyti sistemiškai vertinant tokių normų tikslus, ypač susijusius su smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos klausimais, tačiau nepaneigiamas faktas yra, kad tokiose bendrovėse ypač svarbi nepriklausoma valdyba, kuri galėtų užtikrinti smulkiųjų akcininkų teises. Dabar kai įstatymo leidėjas nusprendė racionalizuoti bendrovių valdymą ir bendrovės valdybai leisti atlikti priežiūros funkcijas, vadinasi, sutaupyti stebėtojų tarybos, kaip priežiūros organo, neformavimo pagrindu ir lėšas paskirti bendrovės valdybos narių samdymui, atitinkamai svarbus aspektas yra tas, kad tokios valdybos galėtų savarankiškai veikti, užtikrindamos visų akcininkų interesų apsaugą ir pačios bendrovės veiklos skaidrumą. Toks pakeitimas savaime vertinamas teigiamai, tačiau įvertinus 2012 m. pabaigoje Ūkio ministerijos pateiktus duomenis, matyti, kad šis įstatymo pakeitimas turėtų paliesti bene kas aštuntą šalyje įregistruotą akcinę bendrovę, kurios valdymu be akcininkų šiuo metu rūpinasi tik paskirtas vadovas.⁴¹ Tokiu atveju kritiškai vertinamas įstatymo leidėjo imperatyvas akcinėje bendrovėse sudaryti bendrovėje bent vieną iš kolegialių organų, kadangi mažesnės šalyje veikiančios akcinės bendrovės neturi nei 10 darbuotojų. Tai gali lemti, kad šioms bendrovėms priverstinis valdybų ar stebėtojų tarybų sudarymas nebūtinai bus ekonomiškai naudingas bei galimai sukels daugiau rūpesčių nei duos naudos.

Taip pat norint tinkamai įvertinti šį bendrovių valdymo racionalizavimą, reikėtų išnagrinėti, ar stebėtojų tarybos nariams taikomos fiduciarinės pareigos yra tolygios, kaip ir valdybos nariams ir, ar valdybos narių, atliekančių priežiūros funkciją, kai bendrovėje yra

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2002 m. birželio mėn. 13 d. nutartis, civilinėje byloje investicinės kintamojo kapitalo bendrovės „NSEL 30 indekso fondas“ v. akcinė bendrovė „Ekranas“, Nr. 3K-3-451-2002.

⁴¹ Verslo žinios straipsnis [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/archive/blog/2014/6/23/leista-sudaryti-daugiau-galiu-turincias-valdybas#ixzz42oTu9tky>>

neformuojama stebėtojų taryba, pareigos nesiskirs nuo bendrovės valdybos, kuri tokių funkcijų neatlieka ir toks įstatymo leidėjo reguliavimas neapsunkins bendrovės kolegialių organų pareigų atskyrimo ir vertinimo galimo ginčo kontekste. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo įtvirtintu pagrindu, stebėtojų taryba yra priskiriama prie priežiūros organų, o bendrovės valdyba prie valdymo organų. Tas reikštų, kad stebėtojų taryba negalėtų būti vertinama kaip juridinio asmens valdymo organas ir negali tiesiogiai dalyvauti valdant juridinį asmenį. Kai kurie autoriai tai vertina, kaip teisės spragą ir mano, kad stebėtojų taryba turėtų būti priskiriama prie bendrovės valdymo organų.⁴²

Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.87 str. *expressis verbis* nustatytos fiduciarinės pareigos nurodomos tik bendrovės valdymo organams⁴³, tas lemia ir klaidingas nuomones, kad fiduciarinės pareigos priežiūros organui nėra taikytinos.⁴⁴ Lietuvos Aukščiausias teismas savo praktikoje pažymi, kad bendrovių teisės doktrinoje vadovais yra laikomi vykduojantieji (valdymo organų nariai) ir nevykduojantieji vadovai (priežiūros organų nariai).⁴⁵ Šioje byloje Lietuvos Aukščiausias teismas taip pat pažymėjo, kad vadovu laikytinas ir valdymo ir priežiūros organo narys, kurio veikla yra susijusi su kasdieninės bendrovės veiklos organizavimu ir tokios veiklos priežiūra. Šioje civilinėje byloje Lietuvos Aukščiausias teismas rėmėsi anglo-saksų bendrovės valdymo doktrina ir į vadovo sąvoką žiūrėjo plačiai kaip į bendrovės valdymą (angl. *governance*), atsižvelgiant į tokį išaiškinimą, manytina, kad Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog stebėtojų tarybos narius ir bendrovę sieja fiduciariniai santykiai, lyginai taip pat, kaip sieja valdybą bei bendrovę, todėl ir pats įstatymo leidėjo Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimas, kuris nurodė imperatyvą akcinėse bendrovėse formuoti valdybą, ar stebėtojų tarybą neapsunkintų šių organų formavimo, remiantis į skirtingomis šių organų pareigomis, kadangi abiems šiems kolegialiams bendrovės organams yra keliamos vienodos fiduciarinės pareigos.

Trečia, kai kurie autoriai stebėtojų tarybos bei valdybos atskyrimą į priežiūros ir valdymo organus vertina, kaip teisės spragą ir mano, kad stebėtojų taryba turėtų būti

⁴² ABRAMAVIČIUS, A; MIKELĖNAS V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė, . Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998, p. 289-299.

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Valstybės Žinios, 2000, Nr. 74-2262, 2.87 str.

⁴⁴ BOSAITĖ A., BUTOV S. in Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009, p. 279.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2012 m. vasario mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3K-3-19/2012.

priskiriama prie bendrovės valdymo organų.⁴⁶ Toks požiūris taip pat išdėstomas ir Lietuvos Aukščiausio teismo praktikoje, kuris išaiškino stebėtojų tarybos bei valdybos skirtumą, analizuojant kylančios atsakomybės klausimą, konstatuodamas, kad „*Stebėtojų taryba yra priežiūros organas, kurio pagrindinė funkcija – kontroliuoti, prižiūrėti, analizuoti įmonės valdybos arba administracijos veiklą (Įstatymo 25 straipsnis). Įstatyme nenustatyta specialių stebėtojų tarybos narių civilinės atsakomybės taisyklių. Stebėtojų taryba yra kolegialus valdymo organas, jos atsakomybė įmonei turėtų būti nustatoma taikant analogiškas normas, įtvirtinančias įmonės valdybos narių civilinę atsakomybę. <...>*“⁴⁷. Iš pateikiamo pavyzdžio Lietuvos Aukščiausias teismas laikosi pozicijos, kad stebėtojų tarybai yra taikoma analogiška atsakomybė kaip ir bendrovės valdybai, todėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai susiję su nurodytu imperatyvu akcinėje bendrovėje sudaryti stebėtojų tarybą, arba valdybą, neapsunkins akcininkų teisės pasirinkti, kuri iš šių organų formuoti ir nesukels teisinių padarinių, kadangi tiek stebėtojų tarybos, tiek valdybos organų nariams yra taikoma vienoda atsakomybė.

Lietuvos banko 2012 m. atliktoje Bendrovių valdymo praktikos apžvalgoje prieita išvada, kad daugumai bendrovių būtų priimtinesnė vienvakopė (t. y. vieno lygmens) valdymo sistema⁴⁸, kurios dabartinis įstatymas iki 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimų nenumatė, tačiau dabar toks reguliavimas leido be bendrovės vadovo bendrovėje formuoti valdybą, kuri atliktų ir priežiūros funkcijas. Racionalizavimo bei ryškios problematikos po tokio pokyčio nebuvimo prasme toks Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pokytis yra vertintinas teigiamai ir atliktas, atsižvelgiant į Lietuvos bendrovių valdymo praktiką. Įvertinus šį pakeitimą teigiamai bendrame kontekste pakartotinai vertinti reikėtų praėjus keletui metų, kad būtų galima atsižvelgti į Lietuvos teismų praktiką bei identifikuoti galimas problemas.

1.3.2. Pakeitimų, susijusių su siekiu išvengti interesų konflikto, vertinimas

⁴⁶ABRAMAVIČIUS, A; MIKELĖNAS V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1998, p. 289-299.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausio civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir V. K., Nr. 3K-7-266/2006.

⁴⁸Lietuvos banko bendrovių valdymo praktikos apžvalga [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. Vasario 14 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/bendroviu_valdymo_praktikos_apzvalga>

Šio magistro darbo 1.2.1.2. dalyje analizuoti pakeitimai susiję su interesų konflikto išvengimu yra vertinti teigiamai visumoje, siekiant užtikrinti skaidrią bendrovės veiklą ir akcininkų interesus, bent jau tuo įstatymo leidėjas rėmėsi aiškinamajame rašte. Tačiau ne visos įstatymo nuostatos galėtų būti vertinamos, kaip adekvačios, pavyzdžiui, nuostatos, kuriose daugiau kaip pusė valdybos ir stebėtojų tarybos narių turi būti nesusiję darbo santykiais su bendrove galėtų būti vertinamos kaip perteklinės. Apskritai ši nuostata gan griežtai riboja šių organų sudarymą, kadangi nei Europos Komisijos rekomendacijos, nei OECD bendrovių valdymo principai nėra numatę tokio reguliavimo, atvirkščiai, yra teigiama, kad bendrovės turėtų užtikrinti pakankamą nepriklausomų asmenų kiekį bendrovių kolegialiuose organuose, nes šie asmenys nešališkai vertindami iškylančias situacijas bei aktyviai sprendami klausimus, kurių atžvilgiu bendrovės vadovo ir akcininkų interesai gali skirtis, gali žymiai prisidėti prie bendrovės veiklos planavimo ir stebėsenos. Atkreiptinas dėmesys, kad nei viena iš šių rekomendacijų nenumato reikalavimo, kad šis nepriklausomų asmenų kiekis turėtų būti pusė visų narių. Vadinasi, kyla šiokia tokia problematika susijusi su pusės nepriklausomų asmenų dalyvavimu bendrovės stebėsenoje/valdyme, kadangi atitinkamai jie gali neturėti reikiamų žinių apie bendrovės veiklą ir nežinoti bendrovės valdymo nusistovėjusios praktikos.⁴⁹

Taip pat įstatymo leidėjas neįvertino interesų konflikto rizikų tuo atveju, jei bendrovės valdyboje, ar stebėtojų taryboje likusi pusė narių yra bendrovės darbuotojai, klausimas ar tokiu atveju nekiltų interesų konfliktų.

Pavyzdžiui, pusė bendrovės valdybos narių yra bendrovės darbuotojai, bendrovės įstatuose taip pat numatyta, kad bendrovės valdyba atlieka priežiūros funkcijas, tokiu atveju susiduriame su situacija, kai bendrovės darbuotojai prižiūri bendrovės vadovo veiklą. Vadovas, nepatenkintas darbuotojų galimybe kontroliuoti jo veiklą, po darbuotojų, kurie veikė kaip valdybos nariai, tam tikro veiksmo susijusio su bendrovės vadovo priežiūra, nutraukia darbo sutartis su darbuotojais. Tokiu atveju, darbuotojai, siekdami palankaus bendrovės vadovo vertinimo, negalėtų šališkai atlikti priežiūros funkcijų, kadangi vadovas, bet kada gali nutraukti darbo sutartį su darbuotojais. Vienareikšmiškas apribojimas pusei stebėtojų, ar valdybos narių būti nesusijusiems darbo santykiais su bendrove neapsaugo nuo interesų konflikto kilimo galimybės bendrovėje. Jei bendrovės valdyboje, kuri atlieka priežiūros funkciją yra bendrovės darbuotojai, tokiu atveju įstatymo leidėjas turėtų apgalvoti

⁴⁹ Verslo žinios straipsnis [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. Kovo 2 d.] Prieigą per internetą: <<http://vz.lt/archive/blog/2014/6/23/leista-sudaryti-daugiau-galiu-turincias-valdybas#ixzz42oTu9tky>>;

galimybę abiem pusėm išvengti interesų konflikto, pavyzdžiui, ateityje pritaikant vienpakopį valdymo organų struktūros modelį, paskirstant priežiūros ir valdymo funkcijas tarp valdybos narių. Tuomet nepriklausomi valdybos nariai atliktų priežiūros funkcijas, o darbuotojai, kurie išrinkti į bendrovės valdybą atliktų išimtinai tikrai valdymo funkcijas. Deja, dabartinė Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo redakcija, nurodo lakonišką galimybę valdybai atlikti priežiūros funkcijos bei daugiau nei pusei valdybos ar stebėtojų tarybos narių nebūtų susijusiems darbo santykiais su bendrove, tačiau nedetalizuoja, kaip tokiu atveju reikėtų valdyboje paskirstyti priežiūros ir valdymo funkcijas tarp valdybos narių.

Bendrovių valdymo racionalizavimas yra žingsnis bendrovių valdymo tobulinimo link, tačiau įstatymo leidėjo siekis racionalizuoti bendrovių valdymą nėra pilnai išspręstas. Teigiamai vertinamas pokytis yra tai, kad bendrovės turi galimybę formuoti vieną kolegialų organą, kuris atliktų ir valdymo ir priežiūros funkcijas. Įstatymo leidėjas 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais taip pat siekė sustiprinti skaidrią bendrovės veiklą, nurodydamas tam tikrus ribojimus, siekiant išvengti interesų konflikto tiek bendrovės valdybos, tiek stebėtojų tarybos nariams dalyvaujant kasdieninėje veikloje.

II. ĮSTATYMO PAKEITIMŲ, SUSIJUSIŲ SU FINANSINĖS PAGALBOS TEIKIMU BENDROVĖS AKCIJOMS ĮSIGYTI, VERTINIMAS

2.1. Finansinės pagalbos teikimo bendrovės akcijoms įsigyti analizė

Iki 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 44 str. 9 d. buvo numatyta, kad „Bendrovė negali iš anksto mokėti lėšų, suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo tretiesiems asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas kitiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijų”.⁵⁰ Vadinasi, iki įstatymo pakeitimų, asmenims, besidomintiems bendrovės akcijų įsigijimu, bet neturintiems tam reikalingų lėšų, nebuvo suteikiama galimybė pasinaudoti tokio pobūdžio finansavimo šaltiniu – įsigyti bendrovės akcijų, skolinantis iš pačios bendrovės. Po šių įstatymo pakeitimų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme atsirado naujas papildomas straipsnis, leidžiantis finansinės pagalbos teikimą, suteikiant tokią pagalbą iš bendrovės lėšų ir bendrovės akcijoms įsigyti, tačiau tik konkrečiai įstatyme numatytais atvejais. Šioje dalyje vartojama sąvoka finansinės pagalbos teikimas reiškia konkrečiai bendrovės finansinės pagalbos teikimą tretiesiems asmenims bendrovės akcijoms įsigyti.

2.1.1. Finansinės pagalbos teikimo raida

Norėdami išanalizuoti šio įstatymo pakeitimo reikšmę, turėtume pradėti nuo finansinės pagalbos teikimo bendrovės akcijoms įsigyti pradžios. Finansinės pagalbos teikimas buvo pradėtas vystyti Jungtinėje karalystėje, pati pradžia siejama su 1928 metais. Pirmosios užuomazgos buvo pastebėtos tuometiniame Jungtinės karalystės bendrovių įstatyme, tačiau pastarosios nuostatos buvo tik bendro pobūdžio, bet aiškiai nurodančios, kad bendrovės finansinė pagalba yra draudžiama. Šis draudimas liko taip pat ir vėlesniuose bendrovių įstatymuose ir tik 1980 metais buvo persvarstytas, o vėlesnės bendrovių įstatymo versijos jau nurodė finansinės pagalbos draudimo apimtį ir taikymo sritį. Svarbus faktas yra tai, kad įstatymų leidyba Jungtinėje karalystėje jau nuo 1980 metų padarė įtaką ir pradžią dabartinės

⁵⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 44 str.

Direktyvos 2012/30/ES nuostatomis⁵¹, kurios pagrindu priimtas ir 2014 metų Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimas.

Finansinės pagalbos teikimo užuomazgą galime pastebėti Jungtinės karalystės teismų praktikoje. Byloje Trevor v. Whitworth buvo pasisakyta apie finansinės pagalbos teikimą, tokiu būdu, kai pati bendrovė įsigyja savo akcijų (angl. *share buy-back*). Nagrinėjamoje byloje bendrovė savo lėšomis nusipirko beveik ketvirtį savo pačios akcijų. Kai bendrovė buvo likviduojama vienas iš akcininkų kreipėsi į teismą dėl jam likusių neišmokėtų sumų, kurių bendrovėje nebeliko po tokio bendrovės sandorio. Lordas Herschell išaiškino, kad jei akcininko ieškinys būtų patenkintas, bylos išnagrinėjimo rezultatas reikštų, kad visi akcininkai galėtų pareikšti tokio pobūdžio ieškinį, tolygiomis sąlygomis su bendrovės kreditoriais, kurie turi teises tai padaryti, kadangi bendrovė prieš juos atsako, nustatyta apimtimi, todėl turėtų būti taikomos griežčiausios apsaugos priemonės, kurios galėtų sumažinti galimybę, kad bendrovės kapitalas sumažės ir tokiu būdu kreditoriai liks neapsaugoti. Todėl leidimas bendrovei įsigyti savo pačios akcijas turėtų būti leidžiamas tik su teismo žinia ir teismo sprendimu.⁵²

Pažymėtina, kad Jungtinės karalystės teismų praktikoje pabrėžiami ir akcentuojami kreditorių teisių apsaugos mechanizmai, paminint ir finansinės pagalbos teikimą išsivystę į šiuo metu teisės mokslininkų vadinamą kapitalo palaikymo doktriną (angl. *Capital Maintenance Doctrine*). Šios doktrinos esminis tikslas – kreditorių teisių apsauga nuo ribotą turtinę atsakomybę prieš bendrovės kreditorius turinčių dalyvių nesąžiningų ir rizikingų veiksmų.⁵³

Lietuvos Respublikoje finansinės pagalbos teikimas bendrovės akcijoms įsigyti iki šiol nėra išsamiai analizuotas, todėl nėra ir autorių publikacijų, kurios atskleistų finansinės pagalbos teikimo ypatumus, tačiau, pažymėtina, kad nuo 2008 metų Lietuva pradėjo judėti finansinės pagalbos plėtros link. 2008 m. liepos 1 d., įgyvendinus Direktyvą 2006/68/EB, kuri pakeitė Antrąją Įmonių Direktyvą 77/91/EEB (toliau – Direktyva 2006/68/EB), Lietuvoje po naujos direktyvos įgyvendinimo vis tik išliko finansinės pagalbos draudimas, nepaisant to, kad Direktyva suteikė įstatymų leidėjui galimybę šį draudimą panaikinti. Direktyvos 2006/68/EB 4 straipsnis nurodė, kad „*Ribotos atsakomybės akcinėms bendrovėms*

⁵¹ FERRAN E, LOOK C.H., *Principes of Corporate Finance Law*, United Kingdom, Oxford University Press:2014 p. 13;

⁵² Trevor v. Witworth [1887] 12 App Cas 409

⁵³ JENSEN, M. C., MECKING, W. *Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure*, Fin. Economist. 1976, 306, p. 312-330.

turėtų būti leidžiama įsigyti savų akcijų, neviršijant bendrovės paskirstytinų rezervų dydžio, o laikotarpis tokiam įsigijimui, kuriam gali pritarti visuotinis akcininkų susirinkimas, turėtų būti pratęstas taip, kad būtų padidintas bendrovių, kurios turi operatyviai reaguoti į rinkos pokyčius, darančius įtaką jų akcijų kainai, lankstumas ir sumažinta administracinė našta.”⁵⁴

5 straipsnyje taip pat nurodyta, kad „Valstybės narės turėtų turėti galimybę leisti ribotos atsakomybės akcinėms bendrovėms teikti finansinę pagalbą, tam, kad jų akcijas įsigytų tretieji asmenys, neviršijant paskirstytinų bendrovės rezervų dydžio, siekiant padidinti lankstumą, atsižvelgiant į bendrovių akcinio kapitalo nuosavybės struktūros pasikeitimus. Šia galimybe turėtų būti naudojamosi laikantis apsaugos priemonių, atsižvelgiant į šios direktyvos tikslą apsaugoti akcininkus ir trečiuosius asmenis.”

Nepaisant ankstesnių direktyvos suteiktų galimybių Lietuvoje finansinės pagalbos draudimo panaikinimu įstatymo leidėjas nepasinaudojo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 metų veiklos ataskaitoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. kovo 21 d. nutarimu Nr. 307 pažymėtas ir Direktyvos 2006/68/EB įgyvendinimas. Šioje ataskaitoje pažymėta, kad Direktyva 2006/68/EB valstybėms narėms suteikia teisę leisti bendrovėms paprasčiau tvarkyti savo kapitalą, kartu joms sudaroma galimybė greičiau ir mažesnėmis sąnaudomis reaguoti į rinkos pokyčius.⁵⁵ Nors šioje ataskaitoje, minint Direktyvą 2006/68/EB, matomas ir pabrėžiamas jos nuostatų teigiamas poveikis, direktyvos nuostatos, susijusios su finansinės pagalbos teikimu nebuvo įgyvendintos. Manoma, kad Lietuva nenorėjo įgyvendinti šios Direktyvos leidžiamų pasirinkimų finansinės pagalbos teikimui, kadangi ši Direktyva niekaip neišsprendė Lietuvos bendrovėse esančių problemų. Kai kurių autorių nuomone, tuo metu Lietuvoje vis dar vyravo požiūris, kad finansinė pagalba gali būti teikiama, tik jei bendrovė turi pakankamai kapitalo, nebuvo atsižvelgiama į tai, kad pritaikius bendrovių ir civilinės teisės nuostatas dėl bendrovės valdymo organų fiduciarinių pareigų ir kreditorių interesų apsaugos šios direktyvos įtvirtinimas galėtų pasirodyti naudingas Lietuvos Respublikos bendrovių teisei ir atneštų teigiamas permainas.⁵⁶

2012 m. spalio 25 d. priimta Antrosios bendrovių teisės direktyvos nauja redakcija – 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos

⁵⁴ 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/68/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu;

⁵⁵ 2006 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos ataskaita, patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausybės 2007 m. kovo 21 d. nutarimu Nr. 307.

⁵⁶ RIMAS J., Finansinės pagalbos liberalizavimo problemos, Teisė, 2008 69, [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/322/269>>.

priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo (toliau – Direktyva 2012/30/ES), kurios 25 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „*Jei valstybės narės leidžia bendrovei tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmokėti lėšas, suteikti paskolas ar užtikrinti prievolių įvykdymą, kad trečiasis asmuo įsigytų jos akcijų, tokiems sandoriams taikomos 2–5 dalyse nurodytos sąlygos*“⁵⁷. Remiantis šia šiuo direktyvos straipsniu yra aiškiai nurodoma, ką apima finansinės pagalbos sąvoka - minimas netiesioginis lėšų išmokėjimas, paskolų suteikimas, prievolių įvykdymo užtikrinimas su tikslu trečiajam asmeniui įsigyti bendrovės akcijų).

Lietuvoje 2014 m. birželio 5 d. buvo priimti Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai, leidžiantys bendrovei teikti finansinę pagalbą, siekiant kad jos darbuotojams, taip pat patronuojančios (motininės) ir dukterinių bendrovių darbuotojams, būtų sudarytos sąlygos įsigyti bendrovės, suteikiančios finansinę pagalbą, akcijas.⁵⁸ Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjas pasinaudojo Direktyvos 2012/30/ES nuostatomis bei panaikino iki tol vyravusį bendrovės finansinės pagalbos teikimo draudimą, tik pritaikė atitinkamą tokios pagalbos teikimo apimtį.

Atkreiptinas dėmesys, kad tiek Direktyva 2006/68/EB, tiek Direktyva 2012/30/ES nurodanti finansinės pagalbos teikimą, išimtinai kalbėjo tik apie galimybę tokią pagalbą teikti akcinėse bendrovėse, tuo tarpu Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjas šios direktyvos nuostatas aiškino plečiamai ir tokiu būdu nenurodė apribojimo ir leido teikti finansinę pagalbą tiek akcinėse, tiek uždarosiose akcinėse bendrovėse.

2.1.2. Bendrovės finansinės pagalbos teikimo sąvoka

Kadangi finansinės pagalbos teikimo užuomazgos buvo aptiktos Jungtinės karalystės teisėje, finansinės pagalbos teikimas analizuojamas taip, kaip jis apibūdinamas remiantis Jungtinės karalystės teise. Finansinė pagalba apima tokius atvejus:

⁵⁷ 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo, OL 2012 L 315.

⁵⁸ 2014 m. birželio 5 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 601, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 45² straipsniu įstatymas.

- i) Bendrovė paskolina lėšų asmeniui tam, kad pastarasis galėtų įsigyti bendrovės akcijų;
- ii) Bendrovė skolina lėšas asmeniui tam, kad pastarasis galėtų grąžinti paskolą, kurią buvo pasiėmęs iš finansinės įstaigos tam, kad įsigytų bendrovės akcijų;
- iii) Bendrovė atleidžia skolininką nuo prievolės su tikslu, kad už prievolės įvykdymui reikalingas lėšas pastarasis įsigis bendrovės akcijų;
- iv) Bendrovė veikia, kaip laiduotojas tam, kad asmeniui būtų suteikiama paskola iš finansinės įstaigos su tikslu įsigyti bendrovės akcijų;
- v) Bendrovė sudaro sandorį su asmeniu, už kurį asmeniui sumoka padidintą kainą, neatitinkančią rinkos vertės, tam, kad asmuo už gautą užmokestį galėtų įsigyti bendrovės akcijų.⁵⁹

2006 m. Anglijos bendrovių įstatyme finansinės pagalbos teikimas, su tikslu įsigyti bendrovės akcijų, nurodomas konkrečiau:

- i) Finansinė pagalba suteikiama bet kokia dovanos forma;
- ii) Finansinė pagalba, kuri yra suteikiama kaip garantija, apsauga, kompensacija, taip pat atleidimu arba atsisakymu (angl. *by the way of release or waiver*);
- iii) Finansinė pagalba, kuri suteikiama, paskolos forma ar kitokiais susitarimais (novacija, laidavimu ir pan.)
- iv) Kita finansinė pagalba, kurią suteikiant bendrovės kapitalas sumažėja.⁶⁰

Socialinių mokslų daktaras Juozas Rimas analizavo finansinės pagalbos liberalizavimo problemas Lietuvoje dar 2008 metais, atsižvelgiant į Direktyvą 2006/68/EB. Autorius iškėlė probleminį klausimą dėl finansinės pagalbos sąvokos apibrėžimo, lyginant su Direktyvos 2006/68/EB 23 straipsnio 1 dalyje išdėstytais finansinės pagalbos teikimo pavyzdžiais akcinėse bendrovėse (draudimu tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto mokėti lėšas, suteikti paskolą ar užtikrinti prievolių įvykdymą, jeigu tuo siekiama sudaryti sąlygas tretiesiems asmenims įgyti bendrovės akcijų), ir ar tai būtų galima laikyti išsamiau finansinės pagalbos būdų sąrašu. Autorius pastebėjo, kad žodžio junginio „finansinė pagalba“, implikuojančio platų bet kokios pagalbos įgyjant bendrovės akcijas supratimą, Direktyvoje nebuvo nuo jos priėmimo iki pat vėliausiųjų pakeitimų. Autorius laikosi pozicijos, kad tai yra teisinės technikos trūkumas ir apibrėžia finansinės

⁵⁹ DIGNAM A., *Hicks & Goo's Cases and Materials on Company Law*, 2011: Oxford University Press p. 297.

⁶⁰ 2006 m. Anglijos bendrovių aktas. *Acquisition by limited company of its own shares*, Chapter 2, *Financial assistance for purchase of own shares*, [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/dir/transpo/uk17.pdf>.

pagalbos teikimą kaip veiksmus, kuriais bendrovė, kurios akcijos yra įgijimo dalykas (kitaip – bendrovė taikinys, angl. *target*), siekia suteikti akcijų įgijėjui lėšų įgyti taikinio akcijų, turėtų būti laikomas finansine pagalba.⁶¹

2.1.3. Finansinės pagalbos teikimas kitų šalių bendrovių jurisdikcijoje

2001 metų Australijos korporacijų aktas nustatė bendrą draudimą bendrovėms teikti finansinę pagalbą savų akcijų, arba motininės bendrovės akcijų įsigijimui, jei toks finansinės pagalbos teikimas pablogintų bendrovės kapitalo vertę ir bendrovė nebegalėtų atsiskaityti su bendrovės akcininkais bei kreditoriais. Direktoriai, kurie priimtų tokio pobūdžio sprendimus galėtų susidurti su civiline atsakomybe, tačiau pats sandoris nebūtų pripažintas negaliojančiu. Taip pat įtvirtinta teisinimo procedūros galimybė (angl. *whitewash*).⁶² Teisinimo procedūra reiškia, kad visi bendrovės direktoriai turi pasirašyti patvirtinimą, kad bendrovė išliks moki mažiausiai 12 mėnesių nuo dienos, kai finansinė pagalba suteikiama, o akcininkai taip pat turi išleisti specifinę rezoliuciją, kuria patvirtinta tokį finansinės pagalbos suteikimą. Kreditoriams teisinimo procedūros atveju, visada išlieka teisė prieštarauti.⁶³

Hongkongo bendrovių teisės aktai draudžia bendrovei teikti finansinę pagalbą bendrovės akcijų įsigijimui yra įtvirtintas bendro pobūdžio draudimas, tačiau numatoma teisinimo (angl. *whitewash*) procedūra biržinėms bendrovėms, bendrais pagrindais, pabrėžiant būtinybę užtikrinti, kad bendrovė bus moki po tokios finansinės pagalbos suteikimo.

Indijos bendrovių teisę reguliuojantys įstatymai numato draudimą teikti finansinę pagalbą, tačiau toks draudimas negalioja bendrovės darbuotojams. Šiuo atveju yra išvelgiamas panašumas su Lietuvos Respublikos teisiniu reguliavimu toje apimtyje, kurioje finansinės pagalbos teikimas nėra draudžiamas, jei tokia pagalba suteikiama bendrovės darbuotojams. Indijoje finansinės pagalbos draudimas taip pat netaikomas garantijai, laidavimui, ar kitokiam finansinės pagalbos teikimui, kai bendrovė yra ribotos atsakomybės, nebent tokia bendrovė būtų dukterinė neribotos atsakomybės bendrovė, tuomet toks draudimas išliktų.

⁶¹ RIMAS J., Finansinės pagalbos liberalizavimo problemos, Teisė, 2008 69, [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/322/269>>.

⁶² WOOD P.R., *Law and practice of international finance comparative law of security interests and title finance*, London:2007, Sweet & Maxwell.

⁶³ Teisės terminų žodynas (Law dictionary) [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą:<http://law.academic.ru/6915/whitewash_procedure>.

1963 metų Airijos bendrovių įstatymas taip pat numatė finansinės pagalbos teikimo draudimą, jei bendrovės, arba jos motininės bendrovės akcijos būtų įgyjamos su bendrovės teikiama finansine pagalba, tačiau vėlgi ribotos atsakomybės bendrovėse nurodoma galimybė taikyti teisinimo (angl. *whitewash*) procedūrą. Pažymėtina, kad Airijos teisė nedraudžia tokios finansinės pagalbos teikimo, kuris būtų išmokamas iš paskirstyto kapitalo rezervo (angl. *distributable reserve*).

Analizuojant Kanados teisinę sistemą, pastebėtina, kad finansinės pagalbos teikimas vyksta per atliekamą finansinių galimybių testą, stengiantis nustatyti, ar po finansinės pagalbos teikimo bendrovė išliks moki. Kanados 1985 metų verslo korporacijų įstatymas (angl. *Canada Business Corporations Act*) nurodo kad susijusios korporacijos negali tiesiogiai ar netiesiogiai teikti finansinės pagalbos tretiesiems asmenims paskolomis, garantijomis ar netgi kitokiomis formomis, išskyrus motininės korporacijos organą. Vadinasi, galimas finansinės pagalbos teikimas, jei korporacija yra visiškai nuo motininės bendrovės priklausanti dukterinė bendrovė, išskyrus atvejus, kai nustatoma, kad i) korporacija po tokios finansinės pagalbos suteikimo bus nemoki ir negalės atsiskaityti su savo kreditoriais laiku; ii) bendrovės kapitalo vertė po tokios finansinės pagalbos suteikimo sumažės daugiau, negu leidžiama, pagal Kanados įstatymus.

Naujojoje Zelandijoje taip pat, kaip ir Kanadoje, įtvirtintas bendrovės finansinių galimybių patikrinimas prieš suteikiant finansinę pagalbą. Naujosios Zelandijos 1993 metų bendrovių įstatymas numato, kad bendrovėje turi būti atliekamas mokumo testas, prieš bendrovei suteikiant bet kokią finansinę pagalbą, įskaitant ir finansinę pagalbą bendrovės akcijų įsigijimui. Bendrovės mokumo teste reikalaujama i) kad bendrovė galėtų susimokėti savo skolas normaliais terminais po tokios finansinės pagalbos suteikimo ii) turėti didesnę turto vertę, negu bendrovės prisiimtų mokėjimų įsipareigojimų vertė, įskaitant ir galimus bei neapibrėžtus bendrovės įsipareigojimus. Direktoriai, balsuojantys už finansinę pagalbą teikimą, turi pasirašytinai patvirtinti dokumentą, kuriame yra užtikrinamas bendrovės mokumas po tokios finansinės pagalbos suteikimo, taip pat atsižvelgiant į nurodytą patvirtinimą dėl bendrovės mokumo, nemokumo atveju bendrovės direktoriai gali būti asmeniškai atsakingi už tokį finansinės pagalbos suteikimą.

Austrijos Respublika laikosi griežtų bendrovės kapitalo palaikymo taisyklių (angl. *stringent capital maintenance rules*). Bet koks finansinės pagalbos teikimas yra draudžiamas, bet kokio korporatyvinio sandorio atžvilgiu bei vertinamas kaip neteisėtas, jei tuo sandoriu

buvo stengiamasi įgyti bendrovės, arba motininės bendrovės akcijų. Teisinimo procedūros (angl. *whitewash*) galimybės nėra numatytos. Jei vis dėlto toks sandoris yra sudaromas, jis nėra nuginčijamas, kaip neteisėtas, tačiau bendrovės nemokumo atveju direktoriai gali asmeniškai atsakyti prieš kreditorius, remiantis piktnaudžiavimu savo teisėmis.

Italijoje finansinės pagalbos teikimas yra draudžiamas bet kokiam fiziniam ar juridiniam asmeniui, su tikslu įsigyti bendrovės akcijų, tokio draudimo nepaisymas netgi užtraukia baudžiamąją atsakomybę, o tokio sandorio sudarymas yra laikomas neteisėtu. Savaimė suprantama, kad esant griežtam finansinės pagalbos teikimo draudimui teisinimo procedūra (angl. *whitewash*) taip pat nėra įmanoma.

Norvegijos 1997 metų bendrovių įstatymas nurodo, kad yra neteisėta bendrovei leisti teikti finansinę pagalbą paskolų ar laidavimo forma, jei siekiama įsigyti bendrovės, ar tos pačios bendrovės iš visos bendrovių grupės, akcijų. Tokio pobūdžio sandoriai užtraukia netgi baudžiamąją atsakomybę. Tokio pobūdžio platus draudimas yra taikomas netgi Norvegijos dukterinėms bendrovėms, kurių buveinė yra užsienio šalyse, kuriose finansinės pagalbos teikimas nėra draudžiamas. Visgi Norvegija laikosi griežtos kreditorių apsaugos politikos, todėl finansinės pagalbos teikimo netoleruoja.

Jungtinėse Amerikos valstijose finansinės pagalbos teikimas yra kontroliuojamas, remiantis įprasta apgaulinga pirmenybės teise (angl. *ordinary fraudulent preference law*) t.y. teikti finansinę pagalbą leidžiama jei ji pagerina akcininkų interesus, kurie tokios pagalbos nesuteikimo atveju galėtų turėti nemalonumų atsiskaitant su kreditoriais. Vadinasi, leidžiama teikti finansinę pagalbą tik tuo atveju, jei akcininkai iš to gauna tam tikros naudos.⁶⁴

Nagrinėjamosiose valstybėse finansinės pagalbos teikimas yra atskleidžiamas, remiantis skirtingomis teisinėmis sistemomis bei teisės tradicijomis, todėl vienoje iš jų jis yra toleruotinas ir leidžiamas, nustatytoje apimtyje, o kitų valstybių teisinėje sistemoje yra draudžiamas ir netgi gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę. Atkreiptinas dėmesys, kad visų teisinių sistemų kontekste yra ypatingai atsižvelgiama į bendrovės mokumo kontrolės aspektą, kad visgi tai yra vienas iš esminių kriterijų, vertinant bendrovės finansinės pagalbos teikimo galimybes, tuo tarpu Lietuvos Respublikoje finansinė pagalba leista ne tik atsižvelgiant į nustatytus bendrovės kapitalo apribojimus, tačiau taip pat nustatant specifinius subjektus, kurie vieninteliai turi teisę gauti finansinę pagalbą t.y. bendrovės darbuotojai.

⁶⁴ WOOD P.R, *Law and practice of international finance comparative law of security interests and title finance*, London:2007, Sweet & Maxwell.

2.2. Įstatymo leidėjo tikslai, įgyvendinant finansinę pagalbą

2014 m. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pokyčiai numatė atskirą straipsnį reguliuojantį finansinės pagalbos teikimą bendrovės akcijoms įsigyti, norint įvertinti šį pasikeitimą, atskirai išskiriami ir analizuojami įstatymo leidėjo tikslai šiuo įstatymo pokyčiu.

Aiškinamajame rašte nurodyta, kad finansinės pagalbos bendrovės akcijoms įsigyti galimybės įtvirtinimas sudarys patrauklią aplinką investuotojams, t. y. atsiras galimybė jau esamiems bendrovės akcininkams padidinti savo turimų akcijų paketą bendrovėje, taip pat verslui bus atveriamos galimybės pritraukti naujų – tiek Lietuvos, tiek užsienio – investuotojų. Taip pat pažymėtina, kad įstatymo leidėjas bendrai užsimena apie finansinės pagalbos formas, kurių bendrovė turėtų laikytis, siekdamas užtikrinti, kad nebūtų pažeisti akcininkų, kreditorių ir bendrovės interesai.

Pavyzdžiui, Aiškinamajame rašte nurodoma, kad finansinė pagalba gali būti teikiama tik paskolų, ar prievolių įvykdymo užtikrinimo forma, taip pat turi būti užtikrinama, kad finansinės pagalbos teikimo bendrovės akcijoms įsigyti sandoriai būtų sudaromi rinkos sąlygomis, kitos finansinės pagalbos teikimo bendrovės akcijoms įsigyti sandorio šalies finansinė padėtis turi būti visapusiškai išnagrinėta. Taip pat nurodomas reikalavimas, kad bendrovėje turėtų būti suformuotas atskiras rezervas finansinei pagalbai bendrovės akcijoms įsigyti, kurio dydis būtų ne mažesnis už fiziniam ar juridiniam asmeniui numatomą teikti finansinę pagalbą, sprendimą dėl finansinės pagalbos teikimo bendrovės akcijoms įsigyti priimtų visuotinis akcininkų susirinkimas kvalifikuota balsų dauguma, o taip pat bendrovės valdyba (jeigu valdyba nesudaroma, – bendrovės vadovas) visuotiniam akcininkų susirinkimui turėtų pateikti rašytinę ataskaitą, kurioje būtų informacija apie finansinės pagalbos teikimo bendrovės akcijoms įsigyti sandorio sudarymo tikslus, esmines sandorio sąlygas, sandorio sumą, galimą neigiamą įtaką bendrovės likvidumui, mokumui ir kita.⁶⁵

Visgi įgyvendinus 2014 m. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus matomas aiškus tikslas darbuotojų ir bendrovės veiklos efektyvumo atžvilgiu tikslas – sudaryti sąlygas, kad

⁶⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 11, 12, 19, 20, 24, 25, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 41, 44, 51, 54, 59, 63, 72, 78 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 57¹ straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1722 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2012-09-07, Reg. Nr. XIP-4757, XIP-5758. [Žiūrėta 2016 m. vasario 16 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/ta/272733?ref=6>>.,.

darbuotojai galėtų įsigyti bendrovės akcijas, šie pakeitimai turi prisidėti prie darbuotojų motyvavimo, lojalumo ir iš to sekančios efektyvesnės bendrovės veiklos

2.2.1. Dėl darbuotojų motyvacinės sistemos ir bendrovės veiklos efektyvumo

Įstatymo leidėjas, įgyvendindamas galimybę teikti finansinę pagalbą, atsižvelgiant į Lietuvos teisę, išskirtinį dėmesį skyrė darbuotojams. Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 35 straipsnyje nustatyti bendrieji darbo subjektų teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo reikalavimai. Įgyvendindami savo teises ir pareigas, darbdaviai, darbuotojai ir jų atstovai turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų. Daugumą jų nuostatų reguliuoja darbo kodeksas, darbuotojų saugos ir sveikatos ir kiti įstatymai bei norminiai teisės aktai. Tokiu reguliavimu užtikrinama, kad teisė bus įgyvendinta ar pareiga įvykdyta nepažeidžiant kitų asmenų teisių ar įstatymų saugomų interesų daugiau, negu būtina teisei įgyvendinti ar pareigai įvykdyti.⁶⁶

Remiantis Lietuvos Respublikos darbo kodekso 275 straipsniu, darbuotojų teisės nurodomos siaura apimtimi iš principo jos susideda iš galimybės reikalauti, kad darbuotojas užtikrintų darbuotojų saugą ir sveikatą. Įstatyme nurodytos konkrečios darbuotojų teisės yra susijusios su reikalavimu užtikrinti sveikatai nepavojingą aplinką bei atlyginti žalą, jei darbdavys neužtikrino šios darbuotojo teisės įgyvendinimo.⁶⁷

Atsižvelgiant į Lietuvos įstatymuose išdėstytas darbuotojų teises ir jų įgyvendinimo principus išvelgiamas tik bendras tokių teisių pobūdis, kuris iš principo nemotyvuoja darbuotojo, kadangi yra ir taip savaime suprantamas. Patys darbo santykių dalyviai siekia skirtingų tikslų, darbdavio tikslas – kuo pelningesnė veikla, o darbuotojo - atlygio gavimas, turint saugias ir sveikas darbo sąlygas. Skirtingi darbdavių ir darbuotojų tikslai bei ekonominė padėtis, lemia ir skirtingą teisių ir pareigų reguliavimą bei įgyvendinimo ypatumus, todėl savaime aišku, kad negalime lyginti bendrovės darbuotojų teisių, su jos akcininkais, kurie turi platų teisių spektrą bendrovės atžvilgiu.

Analizuojant akcininkų teises, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme 15 ir 16 straipsnių pagrindu, pastarosios yra nepalyginamai platesnio pobūdžio. Pastarosios yra išskiriamos į turtines ir neturtines. Turtinės akcininkų teisės pasireiškia bendrovės pelno

⁶⁶ NEKROŠIUS, I., TIAŽKIJUS, V.; KOVEROVAS, P.; et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Tomas I. Vilnius: Justitia, 2003. p. 129

⁶⁷ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569, 275 str.

dalis, bendrovės lėšų, akcijų, gavimu atitinkamais atvejais, taip pat pirmumo teise įsigyti bendrovės akcijų, skolinimo bendrovei, gauti likviduojamos bendrovės turto dalį bei kitas turtines teises, o tuo tarpu neturtinės teisės suteikia akcininkams teisę dalyvauti bendrovės visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, pateikti bendrovei klausimus, balsuoti visuotinio akcininkų susirinkimo klausimais, įstatymo nurodytais atvejais gauti informacijos apie bendrovę, kreiptis į teismą dėl bendrovei atlygintinos žalos, taip pat ir kitas teises.⁶⁸

Aiškinamajame rašte buvo minėta, kad finansinės pagalbos įgyvendinimas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme turėtų padidinti bendrovės veiklos našumą bei motyvuoti ir skatinti darbuotojus. Iki 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeičių, kuriais buvo įtvirtintas bendrovės finansinės pagalbos teikimo galimybė jos darbuotojams su tikslu įsigyti bendrovės akcijų, Akcinių bendrovių įstatyme jau buvo įtvirtinta galimybė motyvuoti darbuotojus akcijomis, suteikiant jiems galimybę įsigyti akcijų lengvatinėmis sąlygomis. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnis nurodo, kad bendrovė, jei tai yra numatyta jos įstatuose, gali išleisti darbuotojų akcijų statusą turinčių paprastųjų akcijų emisiją.⁶⁹ Doktrinoje teigiama, kad įmonės akcijos, išplatintos darbuotojams yra paplitęs reiškinys daugumoje, ypač didelių įmonių. Numatyti ir tokių darbuotojų akcijų apribojimai: akcijų pasirašymo sutartyje turi būti nustatytas terminas, per kurį darbuotojų akcijų savininkas gali perleisti akcijas tik kito bendrovės darbuotojo nuosavybėn. Šis apribojimas negali būti nustatytas ilgesniam kaip trejų metų laikotarpiui, skaičiuojant nuo akcijų pasirašymo dienos. Pasibaigus akcijų perleidimo apribojimo terminui, darbuotojų akcijos laikomos paprastosiomis akcijomis. Už pasirašytas akcijas darbuotojas turi įmokėti pradinis įnašus pinigais per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą, likusi įmokėti dalis gali būti apmokama atskaičiuojant iš darbo užmokesčio, jei darbuotojas to pageidauja. Kaip rodo užsienio šalių Švedijos, Norvegijos, Suomijos, Prancūzijos patirtis tokiose įmonėse darbuotojai dirba daug našiau, nes jie gauna ne tik atlyginimą už darbą, premijas už indėlį gausinant pelną, bet ir dividendus už lengvatinėmis sąlygomis įsigytas akcijas. Manoma, kad tokia premijavimo sistema yra labai veiksminga ir didina bendrovės našumą.⁷⁰

Įtvirtinta galimybė darbuotojams įsigyti bendrovės akcijų lengvatinėmis sąlygomis buvo vertintina, kaip itin veiksminga, tačiau toks lengvatinis būdas buvo skirtas tai daliai darbuotojų, kurie turėjo finansines galimybes ir norėjo investuoti į bendrovės veiklą, o tuo

⁶⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 15-16 str.

⁶⁹ *Ibidem*. 43 str.

⁷⁰ BAGDANSKIS T. et.al. Darbo teisė vadovėlis, Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 221.

tarpu naujas 2014 m. įstatymo pokytis atvėrė galimybę ir kitai daliai darbuotojų – tiems, kas tokių galimybių neturi.

Darbuotojų motyvacinę sistemą analizuoja dauguma autorių, kurie iki šios dienos stengiasi rasti teisingą ekonomiškai pagrįstą sprendimą, koku būdu darbuotojai galėtų būti motyvuojami, kad jiems būtų su

Doktrinoje vyrauja daug nuomonių dėl darbuotojų motyvavimo sistemos bei siekio ją pagerinti, įsteigiant tokią sistemą pačioje bendrovėje, keletas autorių išskyrė ir požiūrį į darbuotojo motyvavimą, bendrovės akcijų įsigijimo galimybę. Tam yra sudaromos bendrovės darbuotojų dalinimosi schemas (angl. *employee share schemes*), kurių pagrindu darbuotojams yra suteikiama galimybė įsigyti bendrovės akcijų. Pastebėtina, kad bendrovės darbuotojams dažniausiai nėra suteikiama galimybė įsigyti didelę dalį bendrovės akcijų, kadangi bendrovės akcijos dažniausiai jau priklauso akcininkams, kurie yra suinteresuoti savo akcijų bei akcijų suteikiamų balsų išlaikymu, tačiau atitinkamai bendrovė gali pasiūlyti įsigyti dalį naujai išleidžiamų akcijų, darbuotojai tokiu būdu tampa motyvuojami, kadangi jie tampa bendrovės akcininkais ir gali dalyvauti bendrovės valdyme.⁷¹

Darbuotojas, kuris turi bendrovės akcijų doktrinoje yra išskiriamas, kaip turintis specialųjį statusą - darbuotojo-akcininko statusą (angl. *employee shareholder status*). Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje toks statusas yra suteikiamas asmeniui, kuris yra sudaręs darbo sutartį su bendrove ir tuo pačiu turi mažiausiai £2,000 vertės bendrovės akcijų. Taip pat tokiems darbuotojams/akcininkams yra taikomi mokesčių mokėjimo palengvinimai (angl. *tax relief*), išskiriant tai, kad jie pirmoje vietoje yra bendrovės darbuotojai, o ne bendrovės akcininkai, tačiau tuo pačiu už šių akcijų suteikimą šie darbuotojai, turi atsisakyti tam tikrų teisių, tokių kaip reikalauti atostogų studijoms ar mokymams, reikalauti lankstaus darbo grafiko, gauti išėtinę išmoką ir kitų.⁷²

Lietuvos teisės doktrinoje, nėra išskiriamas specialus darbuotojų-akcininkų statusas, kuris išskirtų bendrovės darbuotojus, kurie turi jos akcijų, nuo paprastų darbuotojų, taip pat nėra reguliavimo, kuris tokiems darbuotojams, kurie įsigyja bendrovės akcijų, suteiktų mokestinius palengvinimus, tačiau Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių 43 straipsnis reglamentuoja specialų darbuotojų akcijų statusą, turinčias akcijas, o nuo 2014 m. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimų leidžiama leidžia bendrovei teikti finansinę pagalbą

⁷¹ HYMAN J. MASON B., *Managing employee involvement and participation*, London: SAGE publications, 1995 p. 113-114;

⁷² MOODY K., CTA (fellow), ATT, *Employment related securities and unlisted companies (second edition)*, London: Spiramus Press Ltd, 2013 p.24.

darbuotojams įsigyti akcijas ir tai padaryti gan paprasta tvarka ir net neturint pakankamai lėšų tapti verslo bendrasavininkais už bendrovės pinigus, kas savaime atskleidžia tikslą motyvuoti ir skatinti bendrovės darbuotojus.

Prie šių įstatymo leidėjo tikslų verta paminėti 2014 metų tarpuniversitetinį tyrimą parengtą teikti Europos Komisijai. Šis tyrimas buvo susijęs su darbuotojų finansiniu dalyvavimu bendrovės veikloje Europos Sąjungos valstybėse per pastaruosius 30 metų. Šis tyrimas atskleidžia bendrovių valdymo praktiką, kuomet bendrovės darbuotojams yra suteikiama galimybė prisidėti prie bendrovės valdymo, įgyjant finansinę paskatą iš bendrovės. Buvo patvirtinta, kad tokios finansinės paskatos darbuotojams lemia bendrovės veiklos didesnę efektyvumą. Tyrime buvo išskiriamos darbuotojų finansinio dalyvavimo planų formos (angl. *financial participation of employees*), kurios dažniausiai pasireiškė bendrovės valdymo praktikoje ir efektyviausiai padėjo bendrovės veiklai:

- i) Individualaus darbuotojo akcijų nuosavybė (angl. *individual employee share ownership*);
- ii) Darbuotojų akcijų nuosavybės įgijimo planai (angl. *employee stock ownership plans*);
- iii) Pelno dalies dalinimasis su darbuotojais (angl. *profit sharing*);

Šio tyrimo atlikimas vertino įvairių Europos Sąjungos bendrovių susiklosčiusią veiklos praktiką ir buvo patvirtinta, kad bendrovės, kurios leidžia iš dalies arba net absoliučiai valdyti bendrovę darbuotojams yra daug pelningesnės, sukuria daugiau darbo vietų bei sukuria daugiau pridėtinės vertės nei bendrovės, kurių darbuotojai neturi bendrovės akcijų ir nėra motyvuojami bendrovės turtu. Tyrimas taip pat nurodo, kad makroekonomikos lygmenyje, darbuotojų finansinis dalyvavimas veda bendrovę prie didesnio našumo ir konkurencingesnės rinkos bei tokiu būdu augina bendrovę. Tyrime minima, kad būtent toks darbuotojų skatinimas gali išspręsti daugelį kasdieninių problemų tokių kaip pravaikštos, mažas darbo našumas, paprastų darbuotojų išlaikymas. Tiriamas skirtingų šalių bendrovių ekonominis lygis parodė, kad bendrovės, kurios motyvuoja darbuotojus bendrovės akcijų įsigijimu per pastaruosius 15 metų, neskaitant ekonominės ir finansinės krizės periodo, ryškiai padidino savo bendrovės pelno našumą.⁷³

⁷³ The Promotion of Employee Ownership and Participation Study prepared by the Inter-University Centre. for European Commission's DG MARKT, Contract MARKT/2013/0191F2/ST/OP), Final report October 2014, [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. balandžio 8 d.] Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/141028-abstract-and-executive-summary_en.pdf>.

Taigi įstatymo leidėjo tikslas motyvuoti darbuotojus bendrovės akcijoms, turėtų pasireikšti efektyvesne bendrovės veikla ir padaryti didelę įtaką Lietuvos ekonomikai

2.3. Finansinės pagalbos teikimo įgyvendinimo Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme vertinimas

2.3.1. Finansinė pagalbos draudimo įtvirtinimas

2014 metų įstatymo pakeitimais, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 45 straipsnis buvo papildytas 45² straipsniu, kurio 1 dalis nurodė, kad *“Bendrovė negali tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmokėti lėšų, suteikti paskolos ar užtikrinti prievolių įvykdymo fiziniams ir (ar) juridiniams asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas šiems asmenims įsigyti tos bendrovės akcijų, išskyrus šio straipsnio 2 dalyje ir Finansų įstaigų įstatyme nustatytas išimtis”*.⁷⁴ Ši įstatymo nuostata aiškiai nurodo, kad bendrovė paprastai negali teikti finansinės pagalbos, šioje nuostatoje taip pat yra duodama nuoroda į kitą Lietuvos Respublikos įstatymą, tiksliau Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme nurodytas išimtis.

Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo 28¹ straipsnyje yra įtvirtinta, kad finansų įstaiga turi teisę teikti finansinę pagalbą fiziniams/juridiniams asmenims, tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmokėdama lėšų, suteikdama paskolą ar užtikrindama prievolių įvykdymą, kai šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas šiems asmenims įsigyti tos finansų įstaigos akcijų ir tenkinama bent viena iš šių sąlygų:

- i) finansų įstaigos teisinė forma yra akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė ir šie veiksmai yra priskiriami jos teikiamoms finansų paslaugoms;
- ii) finansų įstaigos teisinė forma yra akcinė bendrovė, ji atitinka 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/30/ES 17 straipsnio 7 dalies antrojoje pastraipoje nustatytus kriterijus ir šiais veiksmais sudaro sąlygas fiziniams ir (ar) juridiniams asmenims įsigyti šios finansų įstaigos išleistų ir investuotojui pareikalavus tos finansų įstaigos ar įmonių grupei priklausančios finansų įstaigos įsigytų visiškai apmokėtų akcijų. Ši finansų įstaiga dokumentuose,

⁷⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 45² str.

kuriuos ji naudoja turėdama santykių su kitais subjektais (raštuose, sąskaitose, prekybos dokumentuose ir kt.), privalo vartoti žodžius „investicinė bendrovė“.⁷⁵

Visgi analizuojamame straipsnyje nurodomas draudimas yra įtvirtintas dėl tam tikrų priežasčių, kurios yra dėstomos doktrinoje.

Pirma, įstatymo leidėjas, numatydamas Akcinių bendrovių įstatyme bendro pobūdžio finansinės pagalbos teikimo draudimą, galėtų grįsti savo reguliavimą siekiu apsaugoti bendrovės turtą. Kai kurių autorių nuomone, toks argumentas nagrinėjamo įstatymo prasme yra perteklinis, kadangi kreditoriai turi teisę ginčyti bendrovės sandorius remdamiesi tuo, kad šie pažeidžia kreditorių interesus.⁷⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.66 str. aiškiai nurodyta, kad „Kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*). Sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės“⁷⁷ Tačiau finansinės pagalbos draudimo įtvirtinimas taikomas visais atvejais, pavyzdžiui, net tada, kai bendrovė neturi kreditorių, arba turi užtektinai išteklių įvykdyti visas savo prievoles. Todėl toks draudimas vertinamas kritiškai, kadangi, jei tokiu draudimu įstatymo leidėjas siektų kreditorių apsaugos tai būtų perteklinė nuostata, kadangi papildoma apsauga jau yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse.

Antra, įstatymo leidėjas bendrą draudimą gali motyvuoti siekiu užkirsti kelią bendrovės valdymo organams daryti įtaką bendrovės akcininkų struktūrai. Vadinasi, bendrovės valdymo organai, kurie spęstų dėl finansinės pagalbos teikimo, galėtų nuspręsti ir dėl akcininkų struktūros, papildomai suteikiant galimybę tretiesiems asmenims tapti akcininkais, tačiau tokią problemą būtų galima išspręsti įpareigojant bendrovės valdymo organus tokio sandorio sudarymo atvejais, atskleisti visą įmanomą informaciją bendrovės akcininkams, prieš tokio sandorio sudarymą ir leidžiant jiems pasisakyti dėl tokio sandorio sudarymo.

Trečia, numatomas įstatymo leidėjo siekis užkirsti kelią įgyti bendrovės akcijas, naudojant jos pačios turtą⁷⁸, kadangi tai gali padaryti įtaką bendrovės turto sumažėjimui.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, Teisės aktų registras, Nr. IX-1068, 28¹ str.

⁷⁶RIMAS J., Finansinės pagalbos liberalizavimo problemos, Teisė, 2008 69, [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/322/269>>.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, nr. 74-2262, 6.66 str.

⁷⁸ RIMAS J., Finansinės pagalbos liberalizavimo problemos, Teisė, 2008 69, [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/322/269>>.

Apibendrinant, šios nuostatos įtvirtinimas yra vertintinas, kaip kritiškas ir kaip perteklinis, kadangi pats draudimas savaime nėra būtinas, užtikrinti tinkamą bendrovės funkcionavimą, tačiau gali būti suprantamas, siekiant įstatymo leidėjo atžvilgiu priprasti prie finansinės pagalbos teikimo Lietuvos Respublikos teisėje ir galbūt ateityje suteikiant galimybę bendrovėms finansinę pagalbą teikti ne tik darbuotojų atžvilgiu.

2.3.2. Finansinės pagalbos teikimo draudimui taikomos išimties vertinimas

Lietuvos akcinių bendrovių įstatymo 45² 2 dalis numatė, kada šis draudimas netaikomas „Šio straipsnio 1 dalyje nustatytas apribojimas netaikomas bendrovei, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmoka lėšų, suteikia paskolą ar užtikrina prievolių įvykdymą savo darbuotojams, patronuojančios ar dukterinės bendrovės darbuotojams, taip pat fiziniams ir (ar) juridiniams asmenims, jeigu šiais veiksmais siekiama sudaryti sąlygas bendrovės akcijų įgyti savo darbuotojams, patronuojančios ar dukterinės bendrovės darbuotojams, išskyrus atvejus, kai šie darbuotojai yra bendrovės ar patronuojančios bendrovės valdymo organo nariai”.⁷⁹

Įstatymo leidėjo tikslas šiuo atveju yra aiškus – finansinės pagalbos teikimo draudimą, apriboti įstatymine nuostata, kad toks finansinės pagalbos teikimas yra nedraudžiamas, jei yra teikiamas darbuotojams. Taip pat norėdamas išvengti netikslumų, įstatyme apibrėžiama darbuotojo sąvoką, kuri apima tiek patronuojančios, tiek dukterinės bendrovės darbuotojus. Toks įtvirtinimas pasireiškia per įstatymo leidėjo tikslą motyvuoti bendrovės darbuotojus, jiems suteikiant galimybę įsigyti bendrovės akcijų, bendrovės pinigais. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.102 str. įtvirtinta akcijos sąvoka „Akcija – tai vertybinis popierius, patvirtinantis jos turėtojo (akcininko) teisę dalyvauti valdant įmonę, jeigu įstatymai nenustato ko kita, teisę gauti akcinės įmonės pelno dalį dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po jos likvidavimo, ir kitas įstatymų nustatytas teises”. Vadinasi, įstatymo leidėjas, nurodęs galimybę bendrovės darbuotojams įsigyti bendrovės akcijas už bendrovės pinigus, numatė tikslą sudaryti sąlygas darbuotojams įsigyti bendrovės akcijas, pagrįsta

⁷⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 45² str.

manyti, kad finansinė pagalba gali būti teikiama ir įgyti vertybiniais popieriais, kurie suteikia teises įgyti bendrovės akcijas ateityje.⁸⁰

Doktrinoje minima, kad Europos Sąjungos valstybės narės yra skatinamos prisidėti prie darbuotojų finansinio dalyvavimo bendrovės valdyme. Kalbant apie Lietuvą ir akcijų opcionalumą, šis institutas nėra įgavęs teisinio reglamentavimo. Užsienio literatūroje akcijų opciono fenomeno esmė yra vertinama kaip įtaka darbuotojų darbo efektyvumui bei darbo santykių stabilumui.⁸¹ Kai kurie autoriai teigia, kad darbuotojų skatinimo veiksnys pasireiškia būtent bendrovės suteikiamais akcijų opcionais ir tokiu būdu galimai padidinti bendrovės produktyvumą.⁸² Taigi, pagrįsta manyti, kad įstatymo leidėjas numatė galimybę teikti finansinę pagalbą bendrovės darbuotojams ir leisti jam įgyti vertybinius popierius ir ateityje, siekiant didinti jų darbo produktyvumą ir bendrovės našumą. Todėl minimi Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai laikytini teigiamais, kadangi jie prisideda prie darbuotojų motyvavimo, lojalumo ir iš to sekančios efektyvesnės bendrovės veiklos.

Pažymėtina, kad darbuotojų skatinimo atveju, akcijų įgijimas gali būti atliekamas dviem būdais:

- (i) akcijų įgijimas bendrovei didinant įstatinį kapitalą ir išleidžiant naujas akcijas;
- (ii) tai akcijų įgijimas iš esamo akcininko.

Uždarojoje akcinėje bendrovėje darbuotojams galima įsigyti bendrovės akcijų tiek pirmine, tiek antrine apyvarta. Pirminė vertybinių popierių apyvarta – tai bendrovės siūlymas įsigyti išleidžiamų naujų vertybinių popierių, o išplatinus išleistus naujus vertybinius popierius pirminės apyvartos metu, tolesnis tų vertybinių popierių įsigijimas ar pardavimas vyksta jau antrinėje vertybinių popierių rinkoje. Uždarųjų akcinių bendrovių akcininkai turi pirmumo teisę įsigyti kito bendrovės akcininko(-ų) perleidžiamas bendrovės akcijas (jeigu įstatai nenumato kitokios tvarkos), taip pat įsigyti naujai išleidžiamas bendrovės akcijas. Taigi, siekiant darbuotojams teikti finansinę pagalbą, yra būtinas akcininkų bendras sutarimas pritarti idėjai dėl finansinės pagalbos teikimo tuo pagrindu, kad pastariesiems teks atsisakyti savo pirmenybės teisės. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 15

⁸⁰ Verslo žinis straipsnis [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/archive/blog/2014/8/7/bendrove-gali-suteikti-pagalba-isigyjant-jos-akciju>>

⁸¹ DARŠKUVIENĖ, V., VAZNIOKAS, P., *Stock ownership as a form of employee and management financial participation: factors of development in Lithuania*.

⁸² MICHIE, J., OUGHTON, C., BENNION, Y., *Employee Ownership, Motivation and Productivity*. [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. balandžio 2 d.], A research report for Employees Direct from Birkbeck and The Work Foundation. November, 2002, Prieiga per internet <http://www.academia.edu/21148856/Employee_ownership_motivation_and_productivity>

straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad akcininkai turi „*pirmumo teisę įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų, išskyrus atvejį, kai visuotinis akcininkų susirinkimas šio Įstatymo nustatyta tvarka nusprendžia pirmumo teisę visiems akcininkams atšaukti*”.⁸³

Taip pat remiantis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 28 str. 3 d. nurodoma, kad akcininkų pirmumo teisė įgyti naujai išleidžiamas akcijas gali būti atšaukta priimančiam sprendimui ne mažesne kaip 3/4 visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvaujančių ir turinčių balsavimo teisę akcininkų balsų dauguma⁸⁴, tas reiškia, kad ir nesant absoliutaus visų akcininkų sutarimo, finansinės pagalbos teikimas bendrovės darbuotojams įsigyti jos akcijoms pasidaro įmanomas.

Kalbant apie akcines bendroves, jos akcininkai neturi pirmumo teisės įsigyti akcijų, kai kitas akcininkas perleidžia turimas bendrovės akcijas kitam asmeniui, taigi tokiu atveju finansinės pagalbos teikimo procedūra darbuotojui yra paprastesnė antrinėje apyvartoje, kadangi akcininkai gali paimti ir parduoti savo turimas akcijas be jokių papildomų apribojimų. Kai akcinė bendrovė išleidžia naują akcijų emisiją, pirmumo teisės įgyvendinimas reguliuojamas iš esmės tokiu pačiu būdu, kaip ir perleidžiant uždarytų akcinių bendrovių akcijas.

Reikėtų pabrėžti, kad šiuo pakeitimu įstatymo leidėjas sudarė visas sąlygas bendrovei sudaryti valdymo schemą, kurios pagrindu bendrovėje darbuotojai galėtų įsigyti bendrovės akcijų, neturėdami tam reikiamų lėšų su bendrovės turimų resursų pagalba, tačiau reikia įvertinti tai, kad uždarosiose akcinėse bendrovėse patys akcininkai turi apsispręsti dėl tokios valdymo schemos, kurios atžvilgiu būtų atsisakoma pirmenybės teisių su tikslu, kad būtent bendrovės darbuotojai turėtų galimybę įgyti akcijų, o akcinių bendrovių atveju pirmenybės teisės išvengti galima tik tuo atveju, jei akcininkai parduoda savo turimas akcijas tiesiogiai darbuotojams, kadangi pirminės apyvartos atveju, pirmenybės teisė išlieka, todėl, manytina, kad akcinėse bendrovėse stambieji akcininkai turėtų būti suinteresuoti tokiu pardavimu, kadangi turėdami didelę dalį bendrovės akcijų, galėtų motyvuoti bendrovės darbuotojus ir paprasta procedūra padėti jiems įsigyti jų nuosavybės teise turimų akcijų.

Papildomai reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad finansinė pagalba negali būti teikiama bendrovės ir patronuojančios bendrovės darbuotojams, kurie yra valdymo organo nariai. Valdymo organo nariais pagal Akcinių bendrovių įstatymą yra laikomi bendrovės vadovas ir

⁸³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 15 str.

⁸⁴ *Ibidem.* 28 str.

valdybos nariai. Stebėtojų taryba, kaip nagrinėta šio darbo pirmoje dalyje, pagal Akcinių bendrovių įstatymą nėra laikoma valdymo organu, taigi jos nariams, kurie tuo pačiu yra ir darbuotojai, finansinė pagalba gali būti teikiama. Toks reguliavimas vertintinas ginčytinai, kadangi tai, kad stebėtojų tarybos atliekama priežiūros funkcija yra (ar bent gali) būti laikoma vykdomąja funkcija patvirtina ir pirmoje dalyje analizuoti Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimai, numatantys, kad bendrovės valdybai gali būti priskirtos ir paprastai stebėtojų tarybos atliekamos priežiūros funkcijos, o pats draudimas teikti finansinę pagalbą valdymo organų nariams nėra suderintas su Direktyvos 2012/30/ES nuostatomis. Direktyvoje bendrovės valdymo organų nariai nėra išskiriami iš kitų darbuotojų. Tai atrodo logiška, nes būtent valdymo organo narių reikšmė bendrovės veiklai yra itin didelė, o turėdami bendrovės akcijų jie taip pat būtų suinteresuoti didinti bendrovės ir jos akcijų vertę. Ūkio ministerijos parengtame paaiškinime lakoniškai nurodyta, kad minima išimtis numatyta dėl to, kad yra siekiama išvengti galimo valdymo organų narių piktnaudžiavimo. Arba kitaip tariant, siekiama išvengti žalos padarymo bendrovės, kurios akcijoms įsigyti teikiama finansinė pagalba, kreditoriams. Tokia šios nuostatos išimtis taip pat gali būti laikoma pertekline, kadangi kreditorių pažeistų teisių gynybą garantuoja jau civiliniame kodekse numatytos priemonės.⁸⁵

2.3.3. Dėl finansinės pagalbos teikimo bendrovės kapitalo sąskaita, apribojimų

Įstatymo leidėjas 45² 3 dalyje numatė kriterijų dėl nuosavo kapitalo sumažėjimo, kuris vertintinas teigiamai, siekiant bendrovės kapitalo apsaugos. Įstatyme numatyta, kad „Šio straipsnio 2 dalyje ir Finansų įstaigų įstatyme nustatytų išimčių atveju bendrovės nuosavas kapitalas, įvertinus nuosavo kapitalo sumažėjimą, įvykusį bendrovei tiesiogiai ar netiesiogiai iš anksto išmokėjus lėšų, suteikus paskolą ar užtikrinus prievolių įvykdymą fiziniams ir (ar) juridiniams asmenims, turi būti ne mažesnis kaip apmokėto įstatinio kapitalo, privalomojo rezervo ir rezervo savoms akcijoms įsigyti suma”.

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 38 straipsnyje 1 d. nurodyta, kad Bendrovės nuosavą kapitalą sudaro: 1) apmokėto įstatinio kapitalo dydis; 2) akcijų priedai (akcijų nominalios vertės perviršis); 3) perkainojimo rezervas; 4) privalomasis rezervas; 5)

⁸⁵ [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/archive/blog/2014/8/7/bendrove-gali-suteikti-pagalba-isigyjant-jos-akciju>>

rezervas savoms akcijoms įsigyti; 6) kiti rezervai; 7) nepaskirstytasis rezultatas – pelnas (nuostoliai).⁸⁶

Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatyme nuosavas kapitalas apibūdinamas, kaip ūkio subjekto turto dalis, likusi iš viso turto atėmus visus įsipareigojimus.⁸⁷

Direktyvos 2006/68/EB 23 str. 1 d., nurodoma, kad “<...> *Dėl tretiesiems asmenims suteiktos bendros finansinės pagalbos grynasis turtas jokiai metu negali tapti mažesnis nei nurodytasis 15 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose, taip pat atsižvelgiant į bet koki grynojo turto sumažėjimą, galėjusį įvykti bendrovei pačiai įsigijus savų akcijų ar jų įsigijus jos vardu pagal 19 straipsnio 1 dalį. Bendrovė į balanse nurodytus įsipareigojimus įtraukia bendros finansinės pagalbos dydžio rezervą, kuris negali būti paskirstytas*”⁸⁸, o Direktyva 2012/30 ES taip pat nurodo analogišką nuostatą.

Kai kurių autorių nuomone, toks finansinės pagalbos teikimo dydžio apribojimas yra blogas pavyzdys dėl to, kad į bendrovės elgesio problemas žvelgiama kapitalo pakankamumo požiūriu. Teiktinas pavyzdys, kad finansinės pagalbos sandoriai nesiskiria nuo kitų sandorių, pavyzdžiui, atvejų, kai bendrovė įgyja tam tikrą turtą ar suteikia paskolą savo akcininkui, valdymo organo nariui ar kitam asmeniui, o šiems sandoriams nėra numatyti ypatingi bendrovės nuosavo kapitalo naudojimo dydžiai.⁸⁹ Finansinės pagalbos įtvirtinimas yra naujas ir teismų praktikoje nenagrinėtas reiškinys, todėl įstatymo leidėjas greičiausiai siekė apsisaugoti ir iš pradžių įvesti finansinės pagalbos teikimą su atitinkamai apribojimais tam, kad pasižiūrėti, kaip toks reguliavimas pasiteisins Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje.

2.3.4. Atsakomybė už bendrovės finansinės pagalbos teikimą

Lietuvos Respublikos įstatymo 45² 4 dalyje aiškiai numatyta, kad už finansinės pagalbos teikimo nurodytų reikalavimų laikymąsi yra atsakingas bendrovės vadovas. Taip yra todėl, kad finansinę pagalbą teikia pati bendrovė, todėl ir už sprendimo priėmimą teikti finansinę

⁸⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 38 str.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, Valstybės žinios, 2001, Nr. 99-3515, 2 str.

⁸⁸ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/68/EB 2006 m. rugsėjo 6 d. iš dalies keičianti Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu, OL, L 264/32.

⁸⁹ RIMAS J., Finansinės pagalbos liberalizavimo problemos, Teisė, 2008 69, [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/322/269>>.

pagalbą, jos teikimo sąlygų nustatymą ir įgyvendinimą, informacijos pateikimą akcininkams, yra atsakingas bendrovės vadovas (jei bendrovėje valdyba nesudaryta vadovas visada įgyvendins finansinės pagalbos teikimą).⁹⁰

Tuo tarpu akcininkai priima sprendimus susijusius su bendrovės akcijų perleidimu ar teisės suteikimu įgyti akcijas konkrečioms darbuotojams, bet neturėtų būti laikomi atsakingi už finansinės pagalbos teikimo organizavimą. Be abejo, tai nepanaikina akcininkų teisės tvirtinti finansinės pagalbos teikimo sąlygas visuotiniame akcininkų susirinkime.

Taip pat Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio 4 d. 5 p. nurodo, kad būtent valdyba priima „*sprendimus dėl kitų asmenų prievolių, kurių suma didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, įvykdymo laidavimo ar garantavimo, jeigu įstatuose nenurodyta kitokia suma*“⁹¹, tuomet atsižvelgiant į finansinės pagalbos teikimo dydį būtent bendrovės valdyba priima sprendimus dėl finansinės pagalbos teikimo ir vadovas pats galėtų priimti tokį sprendimą tik tuo atveju, jei bendrovėje valdyba nebūtų sudaryta, remiantis Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 4 d.

Įstatymo leidėjas, įtvirtindamas atsakomybės pagrindą ir nurodydamas atsakingu asmeniu bendrovės vadovą, pagrinde nustatė įpareigojimą bendrovės vadovui tinkamai organizuoti finansinės pagalbos teikimą, atsižvelgiant į finansinės pagalbos organizavimo procesą, už kurį iš esmės atsakingas vadovas, kadangi turi įgaliojimus veikti bendrovės vardu. Pažymėtina, kad Lietuvos teisė nenumato baudžiamosios ar administracinės atsakomybės už finansinės pagalbos teikimą, kai sandoriai sudaromi pažeidžiant įstatymo normas, tačiau tokios atsakomybės pagrindą, galima kildinti iš vadovo ar valdymo organo nariams keliamų ypatingų reikalavimų, bendrovės valdymo kontekste.

Pavyzdžiui, Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad sprendžiant dėl įmonės vadovo elgesio standarto ir nustatant, ar įmonės vadovas yra atlikęs neteisėtus veiksmus, teikiančius pagrindą civilinei sutartinei atsakomybei atsirasti, svarbu turėti omenyje tai, kad įmonę ir jos valdymo organus sieja fiduciariniai santykiai. Tai lemia, kad įmonės vadovas privalo veikti išimtinai įmonės interesais, todėl įmonės vadovas negali sudaryti sandorio, kuris pažeistų įmonės interesus. Taigi „*konstatavimui fakto, kad įmonės vadovas atlieka neteisėtus veiksmus, reikia nustatyti, jog jis pažeidžia savo, kaip įmonės vadovo pareigas ir veikia*

⁹⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2003, Nr.123 – 5574, 45² str.

⁹¹ *Ibidem.* 34 str.

*priešingai įmonės interesams*⁹². Vadinasi, vadovas yra suvokiamas kaip išimtinai veikiantis bendrovės interesais ir kaip tinkamas asmuo būti atsakingas už bendrovės kapitalo panaudojimą finansinei pagalbai teikti.

Tuo atveju, kai bendrovėje dėl finansinės pagalbos teikimo sandorio sudarymo yra atsakinga valdyba, valdybos nariams taikomos analogiškos kaip ir bendrovės vadovui, todėl fiduciarinės pareigos turėtų būti analizuojamos ir aiškinamos kartu su civilinės teisės principais, kurių civilinių teisinių santykių subjektai privalo laikytis. Tokią taisyklę taip pat formuoja ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškindamas, kad CK 2.87 straipsnyje yra nurodytos juridinio asmens valdymo organo narių pareigos yra elgtis sąžiningais, protingai, lojaliai ir kt. Taip pat buvo konstatuota, kad pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (CK 1.5 straipsnis), t.y. nustatant, ar juridinio asmens narys elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis ir ar jis elgiasi *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu. Darytina išvada, kad fiduciarinės pareigos iš esmės atitinka civilinės teisės principus veikti teisingai, protingai ir sąžiningai.⁹³

Pats teisinis vadovo ir valdybos narių fiduciarinių pareigų reglamentavimas susideda iš principo iš fiduciarinės bendrovės vadovo ir valdybos nario pareigos (ne konkrečios taisyklės, kuriomis privalo sekti vadovas, ar valdybos narys, tačiau bendro pobūdžio nuostatos elgtis sąžiningai, protingai) yra įtvirtintos CK 2.87 straipsnyje. Šiame straipsnyje reglamentuojamos pagrindinės juridinio asmens organų narių, taigi ir privačių juridinių asmenų vadovų, pareigų nuostatos. Jame apibrėžiama, kad juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai. Antroje CK 2.87 straipsnio dalyje pabrėžiamos juridinio asmens valdymo organo nario lojalumo juridiniam asmeniui ir konfidencialumo laikymosi pareigos. Trečioje dalyje įtvirtinta pareiga vengti interesų konfliktų – situacijos, kuomet asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams: „Iškilus interesų konflikto situacijai arba esant prielaidai, kad tokia situacija gali ateityje susidaryti, juridinio asmens valdymo organo narys įpareigojamas pranešti kitiems juridinio asmens valdymo organo nariams arba juridinio asmens dalyviams (pvz., akcininkams) apie interesų konflikto ar jo

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vokietijos bendrovė „Gretsch-Unitas Baltic v. V. S., Nr. 3K-3-1590/2002.*

⁹³ Lietuvos Aukščiausio Teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2005 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Khartli“ v. UAB Diagnostikos poliklinika, Nr. 3K-3-16/2005.*

galimybės aplinkybes, nurodyti jų pobūdį ir, jei įmanoma vertę. Tokia informacija turi būti pateikta raštu arba įrašyta į juridinio asmens organų posėdžio protokolą⁹⁴.

Apibendrinant įstatymo leidėjo pasirinkimą atsakingu asmeniu paskirti bendrovės vadovą, nėra absoliuti, kadangi tuo atveju, jei bendrovėje yra formuojama valdyba nustatytais atvejais būtent valdyba priims sprendimus dėl finansinės pagalbos teikimo, tačiau bendras vadovo atsakomybės įtvirtinimas yra bendro pobūdžio ir greičiausiai išvedamas iš to, kad bendrovės vadovas veikia bendrovės vardu.

Šioje dalyje analizuotas finansinės pagalbos teikimas yra naujo pobūdžio ir dar nenagrinėtas Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, tačiau vertintinas kaip teigiamas pokytis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo kontekste, kadangi suteikė galimybę motyvuoti darbuotojus ir leisti jiems įsigyti bendrovės akcijų, patiems neturint pakankamai lėšų. Toks darbuotojų motyvavimas turėtų lemti efektyvesnę bendrovės veiklą ir pagerinti bendrovių ekonomikos lygį.

⁹⁴ GREIČIUS R., *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2007, p. 30

IŠVADOS

1. Išanalizavus bendrovių valdymo sąvoką bei Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą, galima teigti, kad bendrovių valdymo sąvoka yra siejama su tam tikra kontrole, sąveika tarp įvairių bendrovės organų ir dalyvių, taip pat akcininkų teisių įgyvendinimu, o Lietuvos teisės sistemoje pagrindinės nuostatos susijusius su bendrovių teise yra reglamentuojamos Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme. Lietuvos Respublikos akcinėse bendrovėse papildomai paminėtini nemažiau svarbūs bendrovių valdymo principai bei bendrovių valdymo kodeksai, kurie siekia bendro tikslo - užtikrinti tinkamą ir efektyvų bendrovių valdymą.
2. Išnagrinėjus bendrovių valdymo struktūros modelius bei bendrovių valdymo struktūros modelių sampratą, remiantis Europos Sąjungos valstybių narių bendrovių valdymo bei priežiūros organų formavimo praktika, bendrovių valdymo organų struktūras galima diferencijuoti į vienpakopę valdymo organų struktūrą (angl. *one-tier*), dvipakopę valdymo organų struktūrą (angl. *two-tier*) bei taip pat atskirai išskirti mišrią valdymo organų struktūrą. Po 2014 m. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeičių, Lietuvos bendrovėms sudaryta galimybė pasirinkti vieno lygmens valdymo modelį, t.y. formuoti valdybą, kuri atliktų priežiūros funkcijas, tačiau lietuviškasis modelis negali būti absoliučiai suprantamas, kaip vienpakopis, kadangi bendrovėje išlieka galimybė atskirai formuoti ir bendrovės valdybą, ir stebėtojų tarybą.
3. Apibendrinant Lietuvos Respublikos bendrovių valdymo problematikos aspektus per atliktą empirinį tyrimą, išskiriamos dvi pagrindinės problemos - Lietuvos Respublikos bendrovėse vyrauja vienas akcininkas, kuriam priklauso daugiau nei 40% bendrovės kapitalo, paprastai šis asmuo turi ir vienvaldę kontrolę bendrovėje. Antra problema pasireiškia tuo, kad bendrovėse nėra plėtojamas stebėtojų tarybos, kaip kolegialaus priežiūros organo, sudarymas. Bendrovės linkusios sudaryti vieną kolegialųjį organą, todėl dažniausiai pasirenka ir formuoja bendrovės valdybą.

4. 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais įstatymo leidėjas norėjo racionalizuoti bendrovių valdymo sistemą, buvo siekiama įtvirtinti galimybę bendrovės valdybai atlikti priežiūros funkcijas – formuoti vieną kolegialų valdymo organą, kuris atliktų ir bendrovės priežiūros organo funkcijas, taip pat buvo siekiama skaidrios bei objektyvios bendrovės veiklos, todėl norint sumažinti galimų piktnaudžiavimo atvejus, užtikrinant bendrovės ir jos akcininkų interesus, įstatymo leidėjas įtvirtino nuostatas dėl interesų konflikto, t.y. nurodymą, kad pusė stebėtojų ir/ar valdybos narių negali būti susiję darbo santykiais su bendrove bei draudimą valdybos nariui balsuoti, kai valdybos posėdyje sprendžiamas su jo veikla susijęs, ar jo atsakomybės klausimas.
5. Teigiamai vertinamas pokytis yra tai, kad bendrovės turi galimybę formuoti vieną kolegialų organą, kuris atliktų ir valdymo ir priežiūros funkcijas, taip pat teigiamai vertinami ir įstatymo pakeitimai, susiję su skaidrios bendrovės veiklos užtikrinimu. Kritiškai vertinamas įstatymo leidėjo imperatyvas akcinėje bendrovėse sudaryti bent vieną iš kolegialių organų, kadangi mažesnės šalyje veikiančios akcinės bendrovės neturi nei 10 darbuotojų, o tai gali lemti, kad šioms bendrovėms priverstinis valdybų ar stebėtojų tarybų sudarymas nebūtinai bus ekonomiškai naudingas bei galimai sukels daugiau rūpesčių nei duos naudos. Kritiškai vertinamas ir vienareikšmiškas apribojimas pusei stebėtojų, ar valdybos narių būti nesusijusiems darbo santykiais, kadangi toks įtvirtinimas savaime neapsaugo nuo interesų konflikto kilimo galimybės bendrovėje.
6. Bendrovės finansinės pagalbos teikimas darbuotojams bendrovės akcijoms įsigyti yra naujai įgyvendintas straipsnis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme. Nors finansinės pagalbos teikimo užuomazgos buvo matomos jau XX a. pradžioje, Lietuvos Respublikos teisėje tokia galimybė buvo įgyvendinta tik 2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais. Daugumoje šalių finansinė pagalba yra draudžiama, arba leidžiama tik nustatytoje apimtyje, kai kuriose šalyse tokios finansinės pagalbos teikimas gali užtraukti net baudžiamąją atakokomybę. Atsižvelgiant į numatytas rizikas (bendrovės nemokumo ir kitas) atvejais, Lietuvoje finansinė pagalba leista ne tik atsižvelgiant į nustatytus bendrovės kapitalo apribojimus, tačiau taip pat nustatant

ir specifinius subjektus, kurie vieninteliai turi teisę gauti finansinę pagalbą t.y. bendrovės darbuotojus.

7. Įgyvendinus 2014 m. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus matomas aiškus tikslas darbuotojų ir bendrovės veiklos efektyvumo atžvilgiu sudaryti sąlygas, kad darbuotojai galėtų įsigyti bendrovės akcijas. Šie įstatymo pakeitimai turi prisidėti prie darbuotojų motyvavimo, lojalumo ir iš to sekančios efektyvesnės bendrovės veiklos.

8. Finansinės pagalbos teikimo įgyvendinimas yra vertinamas, kaip teigiamas pokytis, siekiant skatinti darbuotojus bei efektyvinti bendrovės veiklą. Bendras finansinės pagalbos draudimas vertinamas kritiškai, kadangi, jei įstatymo leidėjas apriboja finansinės pagalbos teikimo galimybes, remiantis kreditorių apsaugos klausimais, tokia nuostata galėtų būti suprantama, kaip perteklinė, kadangi papildoma apsauga jau yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Vis dėlto apribojimas galėtų būti pateisinamas, siekiant iš pradžių išbandyti tokią finansinės pagalbos teikimo galimybę Lietuvoje, ir stebėti, kaip tokia forma prisitaikys prie bendrovių valdymo praktikos ir galbūt ateityje suteikti galimybę bendrovėms finansinę pagalbą teikti ne tik darbuotojų atžvilgiu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės norminiai aktai ir travaux préparatoires

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr.123 – 5574;
3. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 99-3516; 2008, Nr. 79-3098; *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 2015-08160;
4. Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 2015-08119;
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 11, 12, 19, 20, 24, 25, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 411, 44, 51, 54, 59, 63, 72, 78 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 57¹ straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 1722 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2012-09-07, Reg. Nr. XIP-4757, XIP-5758. [Žiūrėta 2016 m. vasario 16 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/ta/272733?ref=6>>;
6. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, nr.VIII -1562, 2000 02 17, *Valstybės žinios*, 2000, nr. 18-431;
7. 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/68/EB iš dalies keičianti Tarybos direktyvos 77/91/EEB nuostatas, susijusias su ribotos atsakomybės akcinių bendrovių steigimu ir jų kapitalo palaikymu ir keitimu;
8. 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo, OL 2012 L 315;

9. 2014 m. birželio 5 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 601, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 45² straipsniu įstatymas;
10. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2569;
11. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, *Teisės aktų registras*, Nr. IX-1068;
12. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 99-3515.

II. Specialioji literatūra

1. ABRAMAVIČIUS, A; MIKELĖNAS V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė, Vilnius: *Teisinės informacijos centras*, 1998;
2. BAGDANSKIS T. et.al. Darbo teisė vadovėlis, *Mykolo Romerio universitetas*, 2008
3. BOSAITĖ A., BUTOV S. in Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: *Justitia*, 2009;
4. CADBURY, A., Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (Cadbury Report), 1992;
5. DARŠKUVIENĖ, V., VAZNIOKAS, P., Stock ownership as a form of employee and management financial participation: factors of development in Lithuania.
6. DAVIES, P. L. Davies. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. Eight ed. London: *Sweet & Maxwell*, 2008;
7. DAVIES, P. Board Structure in the UK and Germany: Convergence or Continuing Divergence? *International and comparative corporate law journal*, 2001, p.1. [interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=482106013031119024069122107093011111020032042016084026027092123009113127026126123012108013045024112005083113020033036064079016119093026123080112072087087101057034044116069000082124067082025022025011072126013121031119067031006017002069118031105&EXT=pdf>>;

8. DIGNAM A., Hicks & Goo's Cases and Materials on Company Law, United Kingdom: *Oxford University Press*, 2011;
9. FERRAN E, LOOK C.H., Principles of Corporate Finance Law, United Kingdom, *Oxford University Press*, 2014 ;
10. GREIČIUS R., Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius, *Teisinės informacijos centras*, 2007.
11. GREIČIUS R., Įmonių valdymas Europos Bendrovių teisės reformos kontekste, *Teisės problemos*, 2003, Nr. 4;
12. HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. et al. Anatomy of Corporate Law, New York: *Oxford University Press*, 2004;
13. HYMAN J. MASON B., Managing employee involvement and participation, London: *SAGE publications*, 1995;
14. JENSEN, M. C., MECKING, W. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure, *Fin. Economist*, 1976;
15. JUOZAITIENE L., MITUZIENĖ R., Bendrovių valdymo kodeksų reikšmė ir įgyvendinimo praktika Lietuvoje, *Šiauliai: Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, 4 (13);
16. KIRŠIENĖ J., TIKNIŪTĖ A., Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: Kam priklauso valdymo funkcija bendrovėje?, Vilnius: *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 55 (47);
17. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, Priimti atnaujinti G20/EBPO bendrovių valdysenos principai, [interaktyvus]. 2015. [Žiūrėta 2016-01-29] Prieiga per internetą : <<http://sc.bns.lt/view/item.php?id=189718>>;
18. MICHIE, J., OUGHTON, C., BENNION, Y., Employee Ownership, Motivation and Productivity. [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. balandžio 2 d.], *A research report for Employees Direct from Birkbeck and The Work Foundation*. November, 2002, Prieiga per internetą: <http://www.academia.edu/21148856/Employee_ownership_motivation_and_productivity>;
19. MIKALONIENĖ L., Uždarosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija, *Teisės problemos*, 2011, Nr. 1 (71), [žiūrėta 2016 m vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/2011-1-mikalioniene.pdf>>;

20. MILIAUSKAS P., Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai, *Teisė*, 2010 85;
21. MIZARAS, V., et al. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje. Vilnius: *Teisinės informacijos centras*, 2005;
22. MOODY K., CTA (fellow), ATT, Employment related securities and unlisted companies (second edition), London: *Spiramus Press Ltd*, 2013;
23. NEKROŠIUS, I., TIAŽKIJUS, V.; KOVEROVAS, P.; et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Tomas I. Vilnius: *Justitia*, 2003;
24. OPLUSTIL K., FEUCHMANN C., The European Company all over Europe, Germany: *Huber & Co*, 2004;
25. RIMAS J., Finansinės pagalbos liberalizavimo problemos, *Teisė*, 2008 69, [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/viewFile/322/269>>;
26. WOOD P.R., Law and practice of international finance comparative law of security interests and title finance, London: *Sweet & Maxwell*, 2007.

III. Teismų praktika

Lietuvos Aukščiausio teismo praktika

1. Lietuvos Aukščiausio teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2002 m. birželio mėn. 13 d. nutartis, civilinėje byloje investicinės kintamojo kapitalo bendrovės „NSEL 30 indekso fondas“ v. akcinė bendrovė „Ekranas“, Nr. 3K-3-451-2002;
2. Lietuvos Aukščiausio teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Vokietijos bendrovė „Gretsch-Unitas Baltic v. V. S., Nr. 3K-3-1590/2002;
3. Lietuvos Aukščiausio Teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2005 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Khartli“ v. UAB Diagnostikos poliklinika, Nr. 3K-3-16/2005;
4. Lietuvos Aukščiausio civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J. J. v. J. B. ir V. K., Nr. 3K-7-266/2006;

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje V. V. ieškinį atsakovui UAB „Senasis lokys“, Nr. 3K-3-139/2009;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų teisėjų kolegija. 2012 m. vasario mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G., Nr. 3K-3-19/2012;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje „Plass Investments Limited“ ieškinį atsakovams įmonių grupei „Alita“, AB, „FR&R Invest, IGA S. A.“ ir V. J., Nr. 3K-3-66/2015.

Užsienio valstybių teismų praktika

1. Trevor v Whitworth (1887) 12 App Cas 409, House of Lords.

IV. Praktinė medžiaga

1. AB NASDAQ OMX Vilnius valdybos posėdžio protokolas, 2015, Nr. 15-120 [interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. sausio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/AB%20NASDAQ%20OMX%20Vilnius%20listinguojamu%20bendroviu%20valdysenos%20ataskaitos%20forma.pdf>> ;
2. Vokietijos bendrovių kodeksas (German Corporate Governance Code), 2015, [Žiūrėta 2016 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dcgk.de//files/dcgk/usercontent/en/download/code/2015-05-05_Corporate_Governance_Code_EN.pdf>;
3. NASDAQ OMX vertybinių popierių biros indeksų aprašymas, [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqbaltic.com/lt/indexes/about-indexes/indeksu-aprasymas/>>;
4. 2005 m. vasario 15 d. Komisijos rekomendacija (EB) Nr. 162/2005 dėl bendrovių, kurių vertybiniai popieriai yra įtraukti į biržos sąrašus, direktorių konsultantų arba stebėtojų tarybos narių vaidmens ir dėl (stebėtojų) tarybos komitetų. OL, 2005 L 52;

5. NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2009. [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.] Prieiga per internetą: <[http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20\(galioja%20nuo%202010-01-01\).pdf](http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf)>;
6. Verslo žinios straipsnis [Interaktyvi nuoroda]. [Žiūrėta 2016 m. sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/archive/blog/2014/6/23/leista-sudaryti-daugiau-galiuturincias-valdybas#ixzz42oTu9tky>>;
7. Lietuvos banko bendrovių valdymo praktikos apžvalga [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. Vasario 14 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/bendroviu_valdymo_praktikos_apzvalga>;
8. 2006 m. Lietuvos Respubliko Vyriausybės veiklos ataskaita, patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausybės 2007 m. kovo 21 d. nutarimu Nr. 307;
9. 2006 m. Anglijos bendrovių aktas. Acquisition by limited company of its own shares, Chapter 2 , Financial assistance for purchase of own shares, [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/dir/transpo/uk17.pdf>;
10. Teisės terminų žodynas (Law dictionary) [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. vasario 12 d.] Prieiga per internetą: <http://law.academic.ru/6915/whitewash_procedure>;
11. The Promotion of Employee Ownership and Participation Study prepared by the Inter-University Centre. for European Commission's DG MARKT, Contract MARKT/2013/0191F2/ST/OP), Final report October 2014, [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. balandžio 8 d.] Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/141028-abstract-and-executive-summary_en.pdf>;
12. Verslo žinios straipsnis [Interaktyvi nuoroda] [Žiūrėta 2016 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vz.lt/archive/blog/2014/8/7/bendrove-gali-suteikti-pagalba-isigyjant-jos-akciju>>.

SANTRAUKA

Lietuvos akcinių bendrovių įstatymas: teisinio reguliavimo pokyčių 2014 m. vertinimas

Šiame darbe nagrinėjami Lietuvos Respublikos 2014 metų akcinių bendrovių įstatymo pokyčiai susiję su Lietuvos bendrovių valdymo tobulinimu bei bendrovės finansinės pagalbos teikimu, siekiant įsigyti bendrovės akcijų.

2014 metų Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimais įstatymo leidėjas norėjo racionalizuoti bendrovių valdymo sistemą. Šiais pakeitimais įtvirtinta galimybė bendrovės valdybai atlikti priežiūros funkcijas, taip pat atsižvelgta į interesų konflikto sąvoką bei įstatyme įtvirtintos papildomos nuostatos dėl interesų konflikto išvengimo. Bendrai aptarus pakeitimų įgyvendinimą, teigiamai vertinamas pokytis, kad bendrovės pagaliau turi galimybę formuoti vieną kolegialų organą, kuris atliktų ir valdymo ir priežiūros funkcijas, taip pat teigiamai vertinami ir įstatymo pakeitimai, susiję su skaidrios bendrovės veiklos užtikrinimu bei sustiprintomis įstatymo nuostatomis, siekiant išvengti interesų konflikto bendrovėje.

Taip pat Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas papildytas nauju straipsniu, leidžiančiu finansinės pagalbos teikimą, suteikiant tokią pagalbą iš bendrovės lėšų ir bendrovės akcijoms įsigyti, jei tokias akcijas įsigyja bendrovės darbuotojai. Lietuvoje finansinė pagalba leista ne tik atsižvelgiant į nustatytus bendrovės kapitalo apribojimus, tačiau taip pat nustatant specifinius subjektus, kurie vieninteliai turi teisę gauti finansinę pagalbą t.y. bendrovės darbuotojai. Įgyvendinus 2014 m. akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus matomas aiškus tikslas darbuotojų ir bendrovės veiklos efektyvumo atžvilgiu sudaryti sąlygas, kad darbuotojai galėtų įsigyti bendrovės akcijas. Šie pakeitimai turi prisidėti prie darbuotojų motyvavimo, lojalumo ir iš to sekančios efektyvesnės bendrovės veiklos.

SUMMARY

Lithuanian Company Law: Evaluation of Regulatory Changes in 2014

This work explores the regulatory changes in 2014 of the Lithuanian Law on Companies associated with the improvement of the management of the companies and the financial assistance in order to purchase the shares of the company.

With the amendments of 2014 Law on companies the legislator ought to rationalize the system of corporate governance. These amendments established the possibility for the Board of the company to also perform the supervision functions. Moreover the legislator took into consideration the concept of conflict of interest and stated the additional provisions for the avoidance of conflict of interests. In general discussion of the implementation of regulatory changes, companies finally have a chance to form a collegial body which can perform both management and supervision functions, therefore this regulatory change is considered as positive. Also the changes of the Law on Companies related to transparent activities of the company and the strengthened provisions in order to avoid conflicts of interest in the company is also considered as positive.

Moreover, the Lithuanian law on Companies added a new article of the financial assistance from the funds of the company for the purchase of the company's shares if such shares are acquired by the company's employees. The financial assistance in Lithuania is allowed not only with the limits of the company's capital but also determining the specific subject that are the only one entitled for the financial assistance – the employees of the company. With the implementation of the amendments of the law on companies, a clear goal can be seen – allowing the employees to acquire the shares of the company with the company funds shall make the company's activities more effective. These amendments must contribute to employee motivation, loyalty and the effective activities of the company.

PRIEDAI

Priedas Nr.1

I.

Pavadinimas	Akcininkų, valdančių daugiau nei 40% bendrovės kapitalo, skaičius	Valdymo/priežiūros organai
Apranga	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius - 6. Stebėtojų taryba nesudaryta.
City Service	1	Sudaryta bendrovės vadovybė, bendrovės vadovybės skaičius – 8. Stebėtojų taryba sudaryta, stebėtojų tarybos narių skaičius – 3.
Energijos Skirstymo Operatorius	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 5. Stebėtojų taryba sudaryta, stebėtojų tarybos narių skaičius – 3.
Grigeo Grigiškės	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 5. Stebėtojų taryba sudaryta, stebėtojų tarybos narių skaičius – 5.
Lietuvos energijos gamyba	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 4. Stebėtojų taryba sudaryta, stebėtojų tarybos narių skaičius – 3.
Linus Agro Group	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 7. Stebėtojų taryba nesudaryta.
Panevėžio Statybos trestas	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 5.

		Stebėtojų taryba nesudaryta.
Pieno žvaigždės	0	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 4. Stebėtojų taryba nesudaryta.
Rokiškio sūris	0	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 5. Stebėtojų taryba nesudaryta.
Šiaulių bankas	0	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 7. Stebėtojų taryba sudaryta. Stebėtojų tarybos narių skaičius – 7.
TEO LT	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 6. Stebėtojų taryba nesudaryta.
Utenos trikotažas	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 4. Stebėtojų taryba nesudaryta.
Vilkyškių pieninė	1	Sudaryta valdyba, valdybos narių skaičius – 6. Stebėtojų taryba nesudaryta.

II.

Bendrovės pavadinimas	Pagrindiniai bendrovės akcininkai
Apranga	UAB "MG Baltic Investment" valdo 54,11%, Swedbank AS (Estonia) clients - 11,31%, UAB "Minvista" - 9,91%.
City Service	UAB "ICOR" valdo - 84,83%, Genesis Emerging Markets OPP FD LTD - 5,08%.
Energijos skirstymo operatorius	Lietuvos energija, UAB, valdo 94,98% viso kapitalo.
Grigeo Grigiškės	UAB "Ginvildos investicija" valdo 43,50%, Irena Ona Mišeikienė 11,37%.

Lietuvos energijos gamyba	Lietuvos energija, UAB, valdo 96,13% viso kapitalo.
Linus Agro Group	Akola ApS (Denmark)valdo 55,99%, Darius Zubas -10,73%, SEB AS OMNIBUS (Luxembourg) clients -7,30%, Swedbank AS (Estonia) clients -7,10%
Panevėžio Statybos trestas	AB „Panevėžio keliai“ valdo 49,78 % kapitalo, SWDBANK AS clients (Estonia) valdantys 6,06 % kapitalo.
Pieno žvaigždės	14,28 % priklauso Juliui Kvaraciejui, 13,52% - ŽŪKB "Smilgelė", 12,48% - Agrolitas Imeks Lesma UAB, 11,48% - SEB SA OMNIBUS (funds/inst clients) bei 6,33% - Voldemarui Klovui.
Rokiškio sūris	UAB "Pieno pramonės investicijų valdymas" valdo 28,61% kapitalo, SIA "RSU Holding" -25,41%, Antanas Trumpa 19,80%.
Šiaulių bankas	Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas kartu su kitais asmenimis (European Bank for Reconstruction and Development with persons acting in concert) valdo 39,02% kapitalo, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas (European Bank for Reconstruction and Development) -18,24%, AS "Invalda INVL - 6,79%, Swedbank AS (Estonia) clients - 6,71%, Gintaras Kateiva - 5,82%.
TEO LT	TeliaSonera AB (Sweden) valdo 88,15% kapitalo.
Utenos trikotažas	UAB koncernas "SBA"valdo 61,81%, Amber Trust S.C.A.(SCA) SICAV-SIF,(Luxembourg) - 14,18%, KJK Fund,

	SICAV-SIF (Luxembourg) - 6,02% East Capital Asset Management (Sweden) - 5,55%.
Vilkyškių pieninė	Gintaras Bertašius valdo - 50,80% UAB Orion Asset Management, Multi Asset Selection Fund - 17,00%.